

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Тетяна Медвідь

**СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ
МАЖОРНОГО ТА МІНОРНОГО ЗВУКОРЯДІВ
ЗА ВІДНОСНИМ МЕТОДОМ СОЛЬМІЗАЦІЇ**

Навчально-методичний посібник

Дрогобич, 2023

УДК 781.2(075.8)

М 42

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 15 червня 2023 р.)

Рецензенти:

Матійчин І.М. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Філоненко Л.П. – доктор філософії, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки факультету початкової освіти та мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, голова Дрогобицького осередку НТШ (музикологічно-фольклористична комісія), член НСКУ та Асоціації педагогів-піаністів України.

Медвідь Т.О.

М 42 Система вивчення ступенів мажорного та мінорного звукорядів за відносним методом сольмізації : навчально-методичний посібник. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. 80 с.

У навчально-методичному посібнику теоретично обґрунтовано доцільність застосування релятивної системи у закладах загальної середньої освіти та запропоновано систему засвоєння ступенів мажорного і мінорного звукорядів за відносним методом сольмізації на основі дитячого фольклорного матеріалу з різних регіонів України.

Посібник пропонується студентам та викладачам музично-педагогічних закладів освіти III–IV рівнів акредитації з метою удосконалення змісту навчальної дисципліни «Методика навчання музичного мистецтва».

© Т.О. Медвідь, 2023

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. РЕЛЯТИВНА СИСТЕМА СОЛЬМІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ...6	6
1.1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗОЛТАНА КОДАЯ.....	6
1.2. ЗАСТОСУВАННЯ ВІДНОСНОГО МЕТОДУ СОЛЬМІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	12
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ МАЖОРНОГО ТА МІНОРНОГО ЗВУКОРЯДІВ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	26
2.1. МАЖОР. ТОНІКА ЙО.....	26
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ ЗО-ВІ (V-III).....	26
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ РА (VI).....	29
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЙО (I). КЛЮЧ ЙО	32
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЛЕ (II).....	33
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ НА (IV).....	38
ЗАКРІПЛЕННЯ СТУПЕНІВ ЙО-ЗО-ЙО (I-V-I).....	42
ЗАКРІПЛЕННЯ СТУПЕНІВ ЙО-РА-ЙО (I-VI-I).....	45
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЙО ¹ (VIII).....	50
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ТІ (VII).....	53
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ТІ ₁ (НИЖНІЙ VII).....	55
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЗО ₁ (НИЖНІЙ V).....	57
2.2. ПЕРЕХІД З МАЖОРНОГО ЛАДУ В МІНОРНИЙ.....	58
2.3. МІНОР. ТОНІКА РА₁ КЛЮЧ РА₁.....	59
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА ₁ - ЙО - РА ₁ (I-III-I).....	59
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА ₁ - ЛЕ - РА ₁ (I-IV-I).....	60
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА ₁ - ВІ - РА ₁ (I-V-I).....	62
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА ₁ - НА - РА ₁ (I-VI-I).....	65
ВІВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА ₁ - РА - РА ₁ (I-VIII-I).....	66
2.4. МІНОР ГАРМОНІЧНИЙ. ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЗІ (# VII).....	66
2.5. МІНОР МЕЛОДИЧНИЙ. ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ НІ, ЗІ (# VI, # VII).....	67
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ	68
СПИСОК ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ НОТНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ПЕРЕДМОВА

Великий вплив на розвиток загальної музичної освіти України у кінці ХХ – на початку ХХІ століття мала *релятивна система сольмізації*, науково обґрунтована угорським композитором, педагогом, фольклористом Золтаном Кодаєм. Основний принцип цієї педагогічної системи – формування музичних здібностей дитини на національній пісенній основі з використанням відносного методу сольмізації.

Серед науково-дослідницьких робіт, що висвітлювали питання застосування релятивної системи сольмізації в Україні у кінці ХХ століття, варто назвати праці Л. Білас [10], Г. Васильєвої [11], А. Верещагіної [13], З. Жофчака [14; 15], В. Коваліва [17], Е. Сіліньш [29] та ін. Їхні методичні поради й донині залишаються актуальними, оскільки допомагають у розв'язанні багатьох проблемних питань у галузі загальної музичної освіти. Генезу релятивної системи, від її витоків (ХІ століття) до сучасного застосування в угорських та українських школах, розглядають у своїх дослідженнях Е. Тайнель [7], С. Човрій [8; 9] та ін. На початку ХХІ століття для практичної реалізації релятивної системи у початковій школі закладів загальної середньої освіти Тетяною Медвідь розроблено зошити з музичного мистецтва, які допомагають послідовно і систематично вивчати ступені мажорного та мінорного звукорядів за відносним методом сольмізації [1; 2; 3; 4].

У навчально-методичному посібнику теоретично обґрунтовано доцільність застосування релятивної системи у закладах загальної середньої освіти та запропоновано систему засвоєння ступенів мажорного та мінорного звукорядів за відносним методом сольмізації на основі дитячого фольклорного матеріалу з різних регіонів України. Це невеликі за обсягом та легкі для засвоєння дітьми молодшого шкільного віку українські народні співаночки (заклички, примовки, забавлянки, веснянки та ігрові пісні). Вони допоможуть у привабливій і доступній формі послідовно вивчати

ступені мажорного та мінорного звукорядів, засвоювати інтонаційні звороти, властиві певній ладовій структурі, розвивати музичний слух і музичну пам'ять, вокально-хорові навички і вміння читати ноти на основі українського народного мелосу.

Весь музичний матеріал збірки транспоновано у відповідності з голосовим діапазоном дітей та записано згідно з нотацією, прийнятою у відносній системі сольмізації: з ключем ЙО (мажорний лад), РА (мінорний лад) та без ключових знаків. Над кожною українською народною співаночкою вказано тональність, яку може вчитель запропонувати дітям. Відповідно до тональності потрібно застосовувати знаки альтерації.

Знайомлячи учнів щоразу з новим ступенем, учитель повинен звернути увагу на певний інтонаційний хід, виділений у навчально-методичному збірнику квадратиком і співати його з учнями не тільки на основі даного матеріалу, але й в інших видах роботи на уроці музичного мистецтва: за рухомою нотою, у вокальних вправах, музично-дидактичних іграх та імпровізаціях. Лише тоді діти зможуть створити в своїй уяві стійкий слуховий та зоровий образ певного ступеня, інтонації, мелодичного звороту. Весь пісенний матеріал бажано вивчати а capella з голосу вчителя або з нотного запису в поєднанні з ручними знаками. Окрім навчальної мети посібник переслідує ще й виховну, що сприятиме відродженню давніх звичаїв, обрядів, дитячих ігор, вихованню любові до рідної мови, народних мелодій, збереженню національних традицій та культури українського народу.

РОЗДІЛ І. РЕЛЯТИВНА СИСТЕМА СОЛЬМІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

1.1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗОЛТАНА КОДАЯ

Релятивна система сольмізації почала поширюватися після VI конференції Міжнародної асоціації музичного виховання (ISME), яка відбулася в Будапешті влітку 1964 року і всьому світові продемонструвала здобутки музичної педагогіки Угорщини [9, с. 263]. Вони були пов'язані з концепцією, розробленою угорським композитором, педагогом, фольклористом Золтаном Кодаєм (1882–1967).

Вихідним положенням педагогічної системи Золтана Кодая стало переконання, що основою музичної культури нації має бути народна музика. На думку педагога, співоча діяльність повинна бути найголовнішим видом музичних занять у школі, оскільки вона забезпечує не лише розвиток музичного слуху, а й закладає основи загальної музичної культури. З. Кодай неодноразово наголошував, що спів як найприродніший музичний прояв полегшує розуміння особливостей музики, окрім того, він безпосередньо пов'язаний із словом [9, с. 205]. Таким чином, усі знання мають набуватися в процесі практичної співочої діяльності та опиратися на неї.

Аналізуючи народні мелодії, композитор робить висновок, що [7, с. 28–30]:

- ✓ музичні особливості дитячого фольклору безпосередньо пов'язані із мовними інтонаціями та наголосами;
- ✓ ритм дитячих пісень дуже простий, він складається переважно з чергування четвертих і парних восьмих тривалостей;
- ✓ за своїм текстом та діапазоном такі пісні відповідають музично-психологічним особливостям молодших школярів.

На думку педагога, найголовнішим видом музичних занять у школі має бути спів, який забезпечує не лише розвиток музичного

слуху, а й закладає основи загальної музичної культури. З. Кодай неодноразово наголошував, що спів як найприродніший музичний прояв полегшує розуміння особливостей музики, окрім того, він безпосередньо пов'язаний зі словом. Таким чином, усі знання мають набуватися у процесі практичної співочої діяльності та опиратися на неї. Ґрунтовне вивчення народної пісні та аналіз тогочасних всесвітньо відомих методик музичного навчання привели З. Кодая до вибору *релятивної сольмізації*, яка сприяла розвитку вокально-хорових навичок учнів, метро-ритмічного відчуття, музичної пам'яті, творчого мислення і активізації музичних здібностей школярів [33].

Термін «*релятив*» походить від італійського слова «*relativus*», що означає «*відносність*». Під терміном «*сольмізація*» іноді розуміють не спів, а ритмічне читання назв звуків. У цьому дослідженні слово «*сольмізація*» вживатиметься у тому ж розумінні, що й «*сольфеджування*», тобто спів із називанням нот або ступенів ладу. Існує два види сольмізації – *абсолютна* та *відносна*, оскільки музичний звук має дві властивості: точно фіксовану абсолютну висоту (наприклад, *Ля* – 440 кол/с) та певну функцію в ладі. *Абсолютна сольмізація* – це спів мелодії з називанням точної (абсолютної) висоти звуків. В Угорщині цей метод використовується з буквеними назвами [7, 331]:

c d e f g a h.

Відносна сольмізація – це інтонування ступенів ладу, кожен з яких має свою назву, ручний знак і місце у звукоряді незалежно від абсолютної висоти. Золтан Кодай та його однодумці запропонували такі назви звуків при відносному методі сольмізації [8, с. 106]:

dó ré mi fá szó lá ti.

Підвищення ступенів позначалося голосною «*i*» (*di ri fi szí*), пониження – голосною «*a*» (*ra ma ta*). Виняток становило лише

пониження ступеня **lá**→**lu**. Тоніка будь-якої мажорної тональності – **dó**, мінорної – **lá**.

У праці «**333 вправи для читання нот**» при засвоєнні певних інтонаційних зворотів З. Кодай пропонує не тільки вправи для сольфеджування з нотного аркуша, але й для інтонування за літерним записом. Наприклад, № 221 створений для сольмізації звороту **V – III – II – I** ступенів [34, с. 40]:

s – m – r – d

№ 221

На початковому етапі навчання у загальноосвітній школі надзвичайно зручним є релятивний підхід. При абсолютній сольмізації педагог довгий час проводить роботу в тональності *До-мажор*, оскільки вона не має ключових знаків і найбільш доступна для сприйняття. Однак дотримання однієї тональності обмежує вокальний розвиток учнів. Натомість при відносному методі вільне використання зручних для дитячого голосу тональностей створює сприятливі умови для музично-слухового сприймання, а єдине позначення ступенів у різних тональностях дає змогу легко орієнтуватися у них та розвиває ладове відчуття. В Угорщині використання цього методу розпочинається з дитячих садків і завершується у Вищій Музичній Академії.

Відповідно до особливостей дитячих народних пісень, З. Кодай пропонував розпочати музичне навчання у співаночок, що містять два звуки: **szó – mi** (**V – III** ст.). Це ступені, які найлегше інтонувати дітям. Наступний етап – засвоєння мелодій, що будуються на основі трьох звуків: **szó – mi – lá** (**V – III – VI** ст.) [8, с. 110]. Вони є основою багатьох дитячих поспівок у всьому світі. Пропонуємо приклади української, угорської та естонської народних пісень.

Українська народна пісня-гра «Ворона» [6, с. 7]:

Кра, кра, во - ро - на, при - ле - ті - ла со - ро - ка,
по - ле - ті - ла, де хо - ті - ла, на ба - би - ну ха - ту сі - ла.

Угорська народна поспівка «Húzz, húzz, Katica!» [37, с. 22]:

Húzz, húzz, Ka - ti - ca, Te is húz-zál en - ge - met.
Én is húz-lak té ge - det, Húzz, húzz, Ka - ti - ca!

Естонська народна пісня «KUUSEPUU» [35, с. 48]:

1. VÄI - KE - SEL KUU - SE - PUUL KÜLM ON TAL - VE A - AL.
2. E - HE - TES KAUNIS TA! LAU - LAB MEI - E SUU:
TÕI KO - JU KUU - SE - PUU MET - SAST MEI - E SAAN.
RÕÖ - MU - GA, RÕÖ - MU - GA TU - LEB AAS - TA UUS!

Відтак послідовність засвоєння ступенів ладу в Угорщині така [8, с. 107]:

szó – mi – lá – dó – ré – lá, – szó, – dó' – fá – ti
V III VI I II VI V VIII IV VII

Коми застосовуються для позначення звуків вищої або нижчої октави і ставляться відповідно вгорі чи внизу. Як бачимо, спочатку учні вивчають ступені яскраво вираженої пентатоніки і лише після того засвоюють **fá (IV)**, **ti (VII)**, тобто ступені, характерні для семиступеневого діатонічного звукоряду. Отже, в ладовому співвідношенні послідовність вивчення ступенів у загальноосвітніх школах Угорщини така: дво-тритонові мелодії, різновиди пентатоніки і лише згодом діатонічні лади, які логічно переходять до семиступеневих ладів мажорно-мінорної системи:

I клас: **s – m – l – d** [37];

II клас: **s – m – l – d – r – l**, [38];

III клас: **s – m – l – d – r – l, – s, – d'** [31];

IV клас: **s – m – l – d – r – l, – s, – d' – f – t** [32];

V клас: **ступені звукоряду До-мажор** в абсолютній системі сольмізації [36].

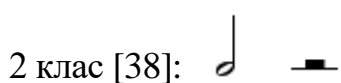
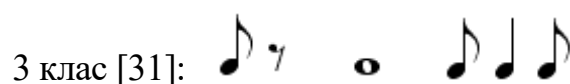
До того ж, з *п'ятого* класу загальноосвітньої школи й усі наступні роки (в гімназії, у закладах вищої освіти музичного спрямування) паралельно застосовуються два методи – абсолютний та відносний [36, с. 32–33]:

dó	ré	mi	∧	fá	szó	lá	ti	∧	dó'
c'	d'	é'	∨	f'	g'	á'	h'	∨	c''

Робота над розвитком звуковисотного слуху завжди відбувається одночасно із метро-ритмічним вихованням. У релятивній системі кожна ритмічна одиниця має вербальне позначення, так звані *склади ритму*, які легко запам'ятати й відтворити. Окрім того, використання таких позначень допомагає усвідомити і краще засвоїти ритмічно-часові співвідношення між тривалостями. Зокрема, в Угорщині утвердилися такі склади ритму:

Подаємо послідовність вивчення ритмічних одиниць в угорських школах:

Золтан Кодай був переконаний, що музична освіта – це справа держави і домогся визнання своїх пропозицій щодо реформи шкільного навчання. Таким чином, основні ідеї музично-педагогічної концепції З. Кодая полягають у такому:

- ✓ рідною музичною мовою дитини має бути народна музика, і лише після її засвоєння доцільно звертатися до музичної спадщини інших народів;
- ✓ опираючись на відносний метод сольмізації, поступово розвивати музичні здібності дитини;
- ✓ у шкільному віці відкривати красу музичного мистецтва та закладати основи загальної музичної культури.

1.2. ЗАСТОСУВАННЯ ВІДНОСНОГО МЕТОДУ СОЛЬМІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У 60-ті роки ХХ століття видатні педагоги колишнього Радянського Союзу зацікавилися системою вивчення музичної грамоти, яка була простою і доступною для дітей молодшого шкільного віку. Оскільки склади **До Ре Мі Фа Соль Ля Сі** в Україні та в інших республіках СРСР утвердилися як абсолютні назви нот, потрібно було створити нову систему позначень відносних звуків. У 1964 році диригент і педагог, заслужений діяч мистецтв Естонії Хейно Кальюсте запропонував такі назви ступенів мажорного звукоряду [17, с. 33]:

Jo	Le	Mi	Na	So	Ra	Ti
I	II	III	IV	V	VI	VII

Щоб уникнути збігання позначень в абсолютній та відносній системі, склади III і V ступенів були замінені Павлом Вейсом: **Mi** на **Vi**, **So** на **Zo**.

Поступово метод відносної сольмізації набував усе більшого поширення. Республіки Прибалтики (Латвія, Естонія) на той час повністю перейшли на релятивну систему. Там детально була розроблена методика навчання співу для учнів 1–4-х класів загальноосвітніх шкіл, видані відповідні підручники й навчальні посібники.

Науково-дослідний інститут художньої освіти Академії Педагогічних Наук СРСР у 1970 році в Москві провів Всесоюзну конференцію, присвячену цій темі. Мета полягала в розробці єдиних принципів і прийомів, покладених в основу розвитку музичного слуху за релятивним методом сольмізації. На конференції були прийняті такі складові позначення ступенів мажорного ладу [17, с. 33]:

ЙО або МО	ЛЕ	ВІ	НА	ЗО	РА	ТІ
I	II	III	IV	V	VI	VII

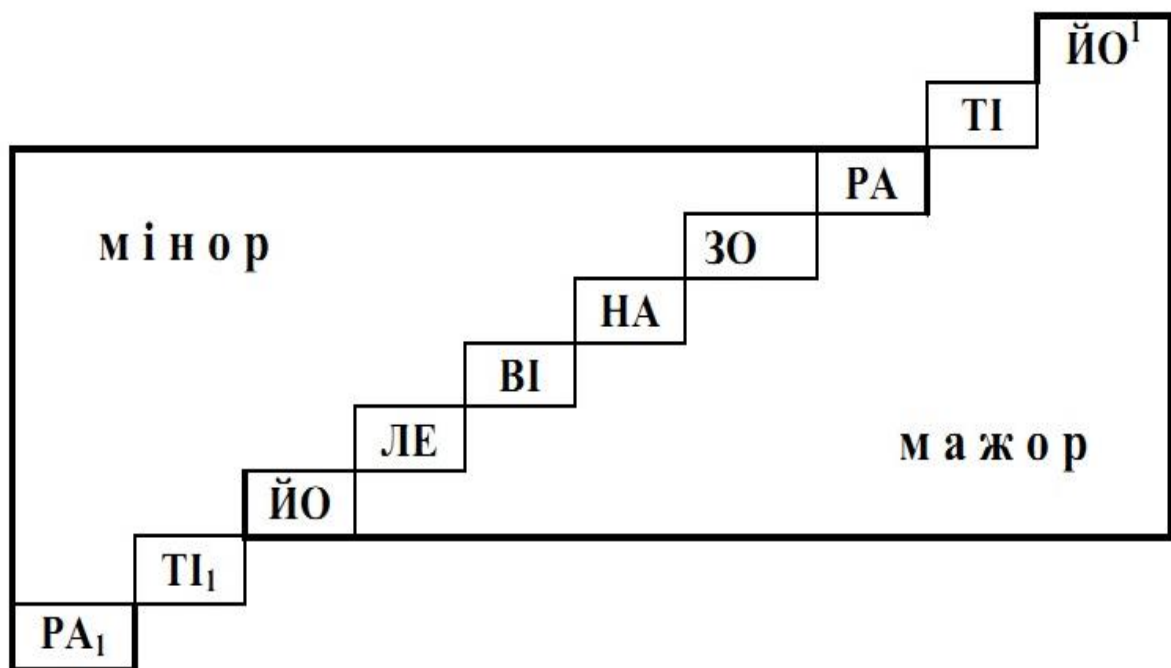
Позначення **МО** (I ст.) було запропоновано для тих республік, що у своїй вимові не мають складу **ЙО**.

При підвищенні ступенів голосні букви складових позначень змінювалися на «і» (мі, лі, ні, зі...); при пониженні – на «у» (му, лу, ву, зу...).

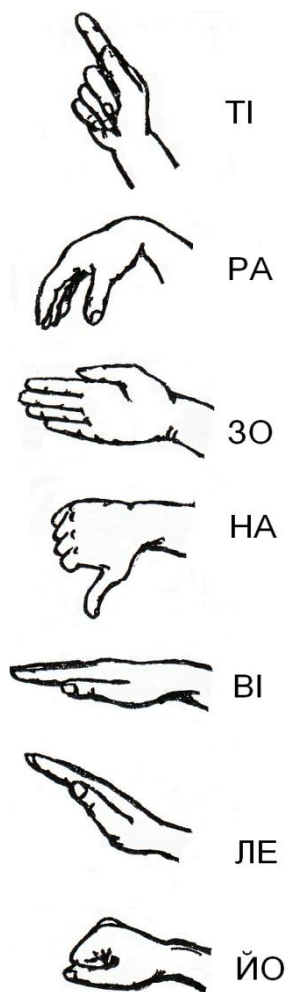
Для літерного позначення ступенів застосовувалися перші букви кожного складу. Якщо діапазон мелодії був більший від однієї октави, для позначення звуків іншої (вищої або нижчої октави) ставився індекс «1» біля літери праворуч, відповідно вгорі чи вниз:

Й₁ Л₁ В₁ Н₁ З₁ Р₁ Т₁ / Й Л В Н З Р Т / Й¹ Л¹ В¹ Н¹ З¹ Р¹ Т¹

Мінорний звукоряд розпочинався з VI ступеня – **РА** (як паралельна тональність мажорного ладу). Тоніка будь-якої мажорної тональності – **ЙО**, мінорної – **РА**, незалежно від абсолютної висоти (рис. 1.1). Місцеперебування першого ступеня мажорного ладу позначалося ключем **ЙО** $\parallel$, мінорного ключем **РА** $\parallel$.

Рис.1.1. Мажорний та мінорний звукоряди

Також були прийняті ручні знаки, що відповідали оновленим назвам ступенів (рис. 1.2). Практика довела, що ручні знаки допомагають дитині зосередити увагу на конкретних ступенях і налаштуватися на більш точне інтонування. Коли учні показують звук за допомогою руки, сприйняття стає значно активнішим, адже, щоб показати рух мелодії, треба виразно уявити собі, як звуки співвідносяться між собою. Саме для вироблення відчуття співвідношень між ступенями в ладі й застосовується метод релятивної (відносної) сольмізації. Учні відображають ритм за допомогою чітких рухів руки. Окрім того, вони є засобом спілкування між педагогом і учнями. Учитель, слідкуючи за координацією рук зі співом, може визначити, як дитина мислить, чи усвідомлює рух мелодичної лінії тощо. Таким чином, ручні знаки відповідають особливостям психіки молодших школярів, які сприймають і відтворюють їх охоче.

Рис. 1.2. Ручні знаки ладових ступенів

О. Раввінов писав: «Наявність у релятивній системі ручних знаків, що добре відображають висоту звуків і тяжіння ступенів ладу, робить цей метод дуже ефективним для всіх учнів, а особливо – для неінтонуючих» [28, с. 39].

У 1971 році була проведена експериментальна робота в Кіровограді з підготовчою групою дітей (вік 6 років) при загальноосвітній школі. У групі малюки не проходили спеціального відбору за музичними здібностями. Було поставлено завдання: дослідити роль і значення методу релятивної сольмізації в розвитку музичного слуху дітей. Про позитивні результати експерименту Г. Васильєва пише у статі «З досвіду розвитку музичного слуху дітей за релятивною системою на початковому етапі навчання», відзначивши, що в учнів відбулися значні зрушення в розвитку музичних здібностей, які проявилися у поліпшенні якості

інтонування, вільному оперуванні елементарними звуковисотними та ритмічними особливостями музичної мови [11, с. 82].

У 1972 році відбувся Другий Міжнародний семінар із питань музичного навчання у м. Кечкеметі (Угорщина), який ще раз підтвердив доцільність застосування релятивної системи в загальноосвітніх школах [16]. Педагоги й музиканти з різних країн світу протягом місяця опановували систему музичного навчання, запропоновану З. Кодаєм, та вивчали новаторський досвід угорських педагогів. Програма семінару була дуже різноманітна й насичена. Заняття проводили кращі музиканти та вчителі Угорщини. Учасники семінару мали можливість побувати на лекціях із методики дошкільного музичного виховання й відвідати заняття у загальноосвітній школі та в старших класах гімназії. У школах для уроку музики було відведено дві години на тиждень з *першого до восьмого* класу. У *першому* класі гімназії також два уроки музики, в *другому* – один урок, а в *третьох та четвертих* класах музичні заняття проводилися факультативно. Цікавими були доповіді про психофізіологічні основи музично-педагогічної концепції Золтана Кодая. Мова йшла про те, що від дітей у школі здебільшого вимагають напруженої розумової діяльності, а емоційна сфера задіяна дуже мало. Тому перевантаження учнів є наслідком однобічного характеру завдань, а не їхньої великої кількості. Натомість музичні заняття не тільки не збільшують навантаження, а навпаки, зменшують його, оскільки діяльність дітей урізноманітнюється, і вони легше сприймають матеріал. Учасники семінару зробили висновок, що у школах, де займаються музикою щодня, діти мають глибші та міцніші знання з інших предметів, вони творчо підходять до розв'язання будь-яких завдань, їхні аналітико-диференційні здібності розвинені набагато краще [16, с. 26].

На початку 70-х років ХХ століття у Москві, Ленінграді, Мінську, Одесі та інших містах СРСР розпочалося масштабне впровадження релятивного методу музичного навчання. Результати експериментів засвідчили доцільність його застосування. У 1973

- 4) інтонування вокальних вправ за літерним записом (без нотного стану);
- 5) спів за інструментом: вчитель грає на фортепіано чи будь-якому іншому інструменті послідовність ступенів, учні відтворюють їх голосом за допомогою ручних знаків;
- 6) музична загадка (усний диктант із новим ступенем);
- 7) сольфеджування мелодій, які містять новий звук.

Вивчаючи певний ступінь, діти опановували усі характерні інтонації, які можуть утворитися за його допомогою.

Для розвитку мелодичного слуху, перед сольфеджуванням мелодії, записаної на нотному стані, користувалися «рухомою» нотою:

– вчитель показував ступені за допомогою «рухомої» ноти, школярі співали, зображаючи їх ручними знаками;

– учні інтонували ступені за ручними знаками вчителя, один з них за допомогою «рухомої» ноти ілюстрував рух мелодії на дошці;

– вчитель демонстрував початок знайомої пісні на нотному стані «рухомою» нотою, діти мали відгадати її назву;

– один зі школярів імпровізував мелодію «рухомою» нотою, всі інші співали, відтворюючи її хід ручними знаками;

– за допомогою «рухомої» ноти закріплювали складні мелодичні стрибки перед сольфеджуванням вправи.

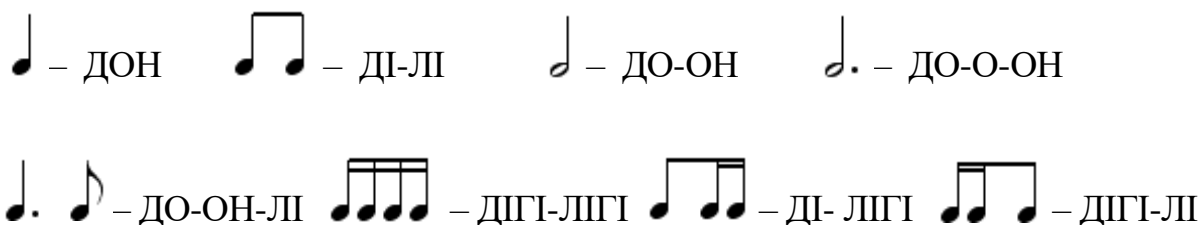
Потрібно зазначити, що розвиток звуковисотного слуху на ладовій основі передбачає постійну зміну тональностей у поспівках, вправах, піснях, що сприяє розширенню співочого діапазону школярів.

Безперечно, вивчення ступенів не могло відбуватися без метро-ритму. Під час розвитку музичного слуху за методом ладової сольмізації велику увагу приділяли свідомому сприйманню та відтворенню елементів ритмічної мови. Основним завданням було виробити в учнів відчуття рівномірної пульсації, адже це одна з передумов ознайомлення їх з конкретною ритмічною одиницею на початковій стадії навчання. Основою відчуття ритму є інстинкт

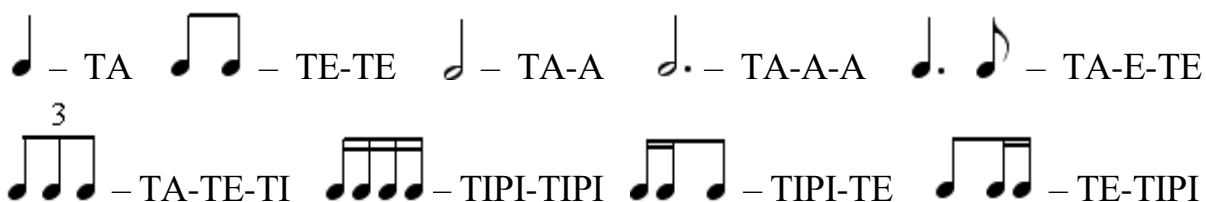
руху. Під час співу учні мали виконувати рівномірні рухи (крокувати, плескати в долоні, підстрибувати тощо). Відчуття рівномірної метричної пульсації вчителі розвивали на пісенному матеріалі.

У молодших класах більшість педагогів для унаочнення тривалостей нот користувалися графічним моделюванням: зображали мелодії рисочками, кубиками різної величини, квітами тощо. Щоб показати висотність звуків, ці предмети розміщали на різній висоті. Наступним елементом ритмічного виховання був розвиток відчуття сильної (наголошеної) і слабкої (ненаголошеної) долей, відтак ознайомлення з дводольним метром.

В Україні у 70-ті роки єдиного позначення складів ритму ще не було. В республіках Прибалтики, як і в Угорщині, чверть позначалася складом **ТА**, парні восьмі – **ТІ-ТІ**. Сектор музики Науково-дослідного інституту художнього виховання СРСР запропонував ритмічні склади, які відповідали фонетиці російської мови. Саме такі складові позначення ритму подає В. Лужний у своїй праці «Музична грамота в школі» [18, с. 56]:

В. Ковалів пропонує іншу таблицю ритмічних складових позначень [17, с. 56]:

Паузи учні відтворювали так: четвертну вимовляли пошепки, розводячи руки в сторони, а восьму – відображали клацанням пальчиків.

Великого значення учителі надавали творчим імпровізаційним завданням. «Імпровізувати, а значить розвивати свої творчі нахили, здатна практично кожна дитина. Загальноосвітня школа має для цього необмежені можливості. Тут застосовуються найрізноманітніші форми і методи навчання. Кожний учитель може добирати їх, виходячи з можливостей своєї школи» [15, с. 32].

Пропонуємо імпровізаційні вправи для розвитку творчих здібностей учнів, які наводить З. Жофчак у статті «Імпровізація на уроках музики в загальноосвітній школі» [15]:

- ✓ **Гра «Відлуння».** Один учень проплескує певний ритмічний рисунок. Інший повторює його і «передає» далі новий ритм. Завдання оцінює весь клас. Напруженість гри можна посилити домовленістю про кількість тактів, розмір тощо.
- ✓ **Ритмічна загадка.** На дошці записано ритмічний рисунок, однак 2–3 такти залишаються незаповненими. Діти проплескують ритм і самі заповнюють такти, яких не вистачає.
- ✓ **Зміна ритму.** Вчитель пропонує учням в одному такті заданого ритмічного рисунка змінити ритм.

Вчитель: 2 | | | □ | ||

Учень: 2 | □ | □ □ ||

- ✓ **Варіації ритмічних рисунків** за допомогою карток або кубиків.

Вчитель: □ТІ □ТІ □ТІ □ТІ □ТА □ТА

Учень: □ТА □ТІ □ТІ □ТА □ТІ □ТІ

- ✓ **Зміна ритмічного рисунка** (з тридольного метру на дводольний).

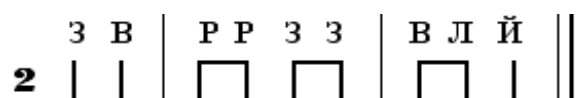
Вчитель: $\frac{3}{4}$ □ ♩ | □ ♩ | | | | □ ♩ ||

Учень: $\frac{2}{4}$ | □ | □ | | | □ | ||

- ✓ **Ритмічний канон.** Один з учнів відтворює ритмічний рисунок, а клас або група учнів повторює його каноном на дитячих ударних інструментах.

З. Жофчак вважав, що до мелодичних імпровізацій треба переходити дуже обережно, оскільки імпровізувати мелодію може лише та дитина, яка виразно чує інтонаційні звороти внутрішнім слухом. Наводимо декілька прикладів застосування мелодичних імпровізацій, запропонованих З. Жофчаком:

- ✓ **Імпровізування ритмічного рисунка на задані звуки:**

- ✓ **Доповнення мелодії.** У вправах, записаних літерами під ритмічним рисунком, окремі такти залишають незаповненими. Учень під час співу заповнює їх, імпровізуючи мелодію.
- ✓ **Перегукування.** Декілька дітей створюють маленькі сценки імпровізованими вокальними перекличками. Підсилити уяву та безпосередність імпровізації учні могли за допомогою музичних інструментів.
- ✓ **Запитання-відповідь.** Дітям надається можливість виявити творчі здібності при вивченні нової пісні. Вчитель вилучає окремі звуки з пісні, й учні самі доповнюють мелодію. Це виробляє у школярів відчуття функції основного тону.

Важливим завданням було також виконання мелодичного та ритмічного *багатоголосся*. Основні умови успішної роботи над таким видом діяльності передбачали:

- ✓ суворе дотримання поступовості;
- ✓ підготовку до ритмічного двоголосся, розпочинаючи з *першого* класу;
- ✓ ознайомлення з ритмічним багатоголоссям у *другому* класі, й лише після цього – перехід до мелодичного багатоголосся.

Вправи, які вчителі використовували для підготовки та розвитку навичок *багатоголосся*, містили: ритмічні канони; ритмічне остинато як супровід до пісень; ритмічне дво-триголосся;

мелодичне двоголосся (вчитель грає або співає другим голосом, учні – першим); двоголосся з довгим звуком в одному голосі; мелодичне двоголосся за допомогою ручних знаків.

З. Жофчак, вчитель з багаторічним досвідом викладання музики за методом ладової сольмізації, неодноразово вказував на його переваги [14, с. 50]:

- ладова сольмізація відтворює в уяві учня певну мелодію не як сукупність окремих інтервалів, а як співвідношення ступенів ладу;
- між назвами ступенів та їхнім звучанням виникає стійка асоціація: назва складу викликає появу відповідного звукового враження і, навпаки, певне звукове враження викликає назву відповідного ступеня;
- за допомогою відносної сольмізації учневі зі слабо розвиненою координацією між голосом і слухом відкрито шлях до вивчення музичної грамоти;
- як метод навчання співу ладова сольмізація виконує подвійну функцію: на початковому етапі допомагає засвоїти і вільно орієнтуватися в нотному записі кількох найбільш зручних тональностей, а на вищому етапі – транспонувати будь-які мелодії.

О. Раввінов у праці «Виховання інтонаційно злагодженого співу в учнів першого класу загальноосвітньої школи» також підтверджував переваги методу релятивної сольмізації. Адже застосування доступних назв ступенів, тісний зв'язок ладо-тонального відчуття з моторним, кінестетичним (ручні знаки) створюють неабиякий педагогічний ефект [28, с. 39]. Однак прихильники відносної системи неодноразово підкреслювали, що метод ладової сольмізації на уроках музики має бути для вчителів не самоціллю, а засобом досягнення кращих знань з музики і, найголовніше, він має сприяти формуванню та розвитку музичних здібностей дитини [14, с. 64].

Вирішальне значення у визнанні здобутків щодо застосування релятивного методу сольмізації мало відкриття в Україні

загальноосвітніх закладів із поглибленим вивченням музики. Згідно з рішенням Колегії МО УРСР від 15 травня 1975 року, у трьох школах республіки – Ужгородській СШ № 2 Закарпатської області, Стебницькій СШ № 6 Львівської області та у Мар'янівській середній школі Київської області – відкриваються класи з *поглибленим вивченням музики* за експериментальними програмами, розробленими З. Жофчаком. Згідно з навчальним планом, було дозволено проводити уроки музики тричі на тиждень від *першого до сьомого* класів.

У 1977 році вперше офіційно впроваджено релятивну систему сольмізації у навчальні програми середніх загальноосвітніх шкіл. У пояснювальній записці було вказано, що протягом останніх років усе більше вчителів використовують у роботі ефективний засіб музичного навчання – метод відносної сольмізації, який отримав визнання серед провідних методистів та педагогів усього світу [20, с. 5]. Враховуючи це, програма передбачала розділ «Музична грамота і практичні навички по сольфеджіо» для вчителів, які працювали за методом ладової (відносної) сольмізації. У березні 1978 року в Ужгороді відбувся Республіканський семінар, який підсумував результати роботи перших трьох років у закладах освіти із поглибленим вивченням музики. У наступному році було відкрито ще кілька таких шкіл: Київська СШ № 129, Полтавська СШ № 30, Немирівська СШ № 1 Вінницької області, Фрунзенська середня школа (Автономна Республіка Крим). Науково-практичні семінари проводилися і в інших містах: Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Дрогобичі, Запоріжжі, Мукачеві, Одесі. Колегія Міністерства освіти України, обговоривши результати експериментальної роботи, відзначила, що метод відносної сольмізації допомагає учням свідомо сприймати та відтворювати всі елементи музичної мови, розвиває звуковисотний слух і музичну пам'ять, повніше розкриває музично-творчі здібності учнів, сприяє збагаченню їхнього естетичного смаку та творчого мислення.

Навчальна програма з предмету «*Музика*» для учнів 1–3-х класів 1981 року видання містила три розділи [21]:

- хоровий спів;
- слухання музики;
- музична грамота і практичні навички з сольфеджіо.

В останньому з них вказувалося, що учні *першого* класу повинні сольфеджувати вправи у діапазоні 4–5 звуків при висхідному та низхідному мелодійному русі у тональності *До-мажор* або по ступенях ЗО ВІ РА ЙО у різних тональностях, зручних для співу [21, с. 90].

У *другому* класі, згідно з програмними вимогами, учні за відносним методом сольмізації мали засвоїти всі ступені мажорного звукоряду: ЙО ЛЕ ВІ НА ЗО РА ТІ, їхні ручні знаки та вміти сольфеджувати вправи в доступному співочому діапазоні.

У навчальній програмі 1986 року видання також було зазначено, що метод відносної сольмізації є одним із найбільш ефективних для розвитку ладового відчуття. «Використання саме цього методу дає позитивні наслідки, оскільки, як стверджує практика, активізує процес музичного розвитку учнів, підвищує інтерес до навчання, сприяє формуванню вміння образно мислити, формулювати і висловлювати власну думку, розвиває творчу уяву, фантазію, що є необхідною умовою розвитку творчої, різнобічно розвиненої особистості» [22, с. 189]. Тому вже з перших уроків привчали дітей стежити за нотним текстом, рухом мелодії (вгору, вниз, на одній висоті), розташуванням нот на нотоносці тощо. Зокрема, учні *першого* класу мали засвоїти: ступені ЗО ВІ РА ЙО, а також ритмічні тривалості: парні восьмі (ТІ-ТІ), чверть (ТА), половинну (ТА-А) на основі різноманітних вправ, дидактичних завдань та ігор.

У *другому* класі в розділі «*Основи музичної грамоти та практичні навички з сольфеджіо*» до учнів висували такі вимоги [22, с. 199]:

- знати знаки нотного запису, розташування нот на нотоносці, назви всіх ступенів за методом відносної сольмізації (ЙО ЛЕ ВІ НА ЗО РА ТІ), користуватися при співі ручними знаками;
- сольфеджувати найпростіші поспівки, вправи, частини пісень;

- записувати та відтворювати нескладні ритмічні та музичні диктанти.

У *третьому* класі, згідно з програмними вимогами, учні ознайомлювалися з абсолютною системою сольмізації, і протягом двох років навчання (3–4 класи) школярі мали вільно орієнтуватися у тональностях *До, Фа, Соль, Ре-мажор; ля, ре, мі-мінор* [22, с. 207]. Таким чином, у згаданих вище програмах, автори рекомендували вивчати нотну грамоту у 1–2-х класах на основі релятивного методу сольмізації, у 3-му класі – ознайомити учнів з абсолютним методом і паралельно їх застосовувати. А. Шинкаренко у статті «Про урок музики як мистецтва» переконує, що недоцільно проводити паралелі між відносною та абсолютною системами, пояснюючи це тим, що релятивна система спрямована на розвиток ладового чуття й осмисленого сприймання співвідношення ступенів у ладі, абсолютна ж – на точне інтонування звуків у певній тональності [30, с. 34].

У навчальних програмах «Музика, 1–4 класи» (1988, 1996, 2001) музичну грамоту у 1–2-х класах вивчали, як і раніше, на основі релятивного методу сольмізації. У 3-му класі переходили до абсолютного з паралельним застосуванням обох методів. Така тенденція продовжувалася включно до 2006 н/р. Навчальні програми «Музика, 1–4 класи» (2007) надавали учителеві можливість оптимального вибору методів для опанування музичною грамотністю. Потрібно зазначити, що вимог щодо вивчення нотної грамоти не було. Особливістю програм стала реалізація мотиваційного, пізнавального, розвивального та виховного компонентів уроку музики з опорою на пріоритет творчої діяльності молодших школярів [26; 27].

На сучасному етапі за відносним методом сольмізації розроблена **система вивчення ступенів мажорного та мінорного звукорядів на основі українського дитячого фольклору**, яка довела свою результативність в українських школах. Другий розділ навчально-методичного посібника умовно поділений на дві

частини. Перша містить послідовність вивчення ступенів мажорного звукоряду:

ЗО – ВІ – РА – ЙО – ЛЕ – НА – ЙО¹ – ТІ – ТІ₁ – ЗО₁

друга – засвоєння ладових ступенів мінорного звукоряду:

РА₁ – ТІ₁ – ЙО – ЛЕ – ВІ – НА – ЗО – РА

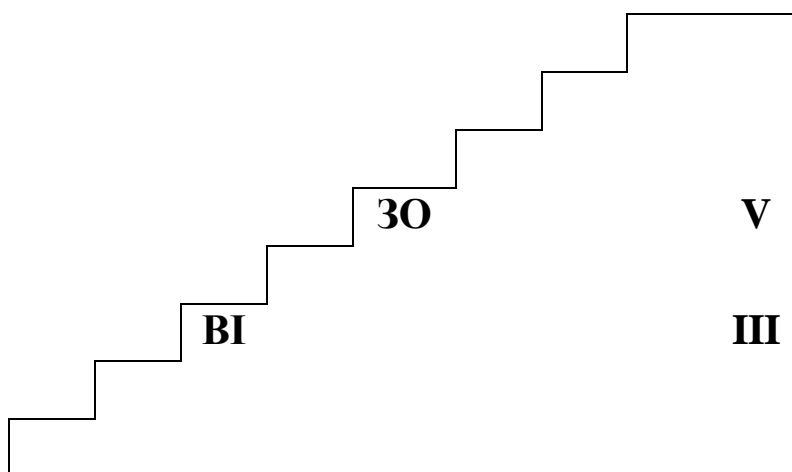
Знайомлячи дітей щоразу з новим ступенем, учитель повинен звернути увагу на певний інтонаційний хід і вдосконалювати його не тільки на основі цього матеріалу, але й за рухомою нотою, у вокальних вправах, музично-дидактичних іграх та імпровізаціях. Весь пісенний матеріал бажано вивчати *a capella* з голосу вчителя або з нотного запису в поєднанні з ручними знаками. Е. Печерська у статті «Навчання музичної грамоти на уроках» пише: «Завдання музичної грамоти широкі: навчити дітей не тільки розуміти нотний запис, а й розбиратися в музичній мові, краще відчувати музику та більш свідомо її виконувати. Основний принцип навчання музичної грамоти полягає у тому, що всі музичні знання подаються не абстрактно, а на основі музично-слухових уявлень» [19, с. 21].

Згідно з програмними вимогами чинних навчальних програм з предмету «Музичне мистецтво» (2023) освоєння нотної грамоти не передбачається. Багато педагогів з таким підходом до уроку не погоджуються. Зокрема, А. Шинкаренко стверджує, що діти зацікавлені в опануванні музичної грамоти і при послідовній роботі вчителя спів із нотного аркуша може приносити їм задоволення. Окрім того, володіння нотним письмом поглиблює розуміння музичної мови, так як знання граматики сприяє розумінню краси поетичних рядків [30, с. 34]. Тому кожен молодий спеціаліст повинен розсудливо підійти до розв'язання цього питання та вибрати свій шлях у розвитку музичних здібностей школярів та їх творчих нахилів.

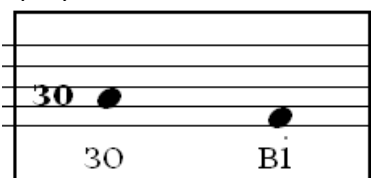
РОЗДІЛ II. СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ МАЖОРНОГО ТА МІНОРНОГО ЗВУКОРЯДІВ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ

2.1. МАЖОР. ТОНІКА ЙО

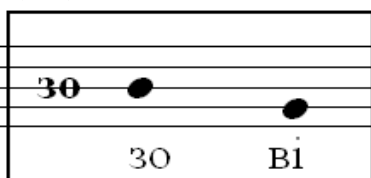
ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ 3О-ВІ (V-III)

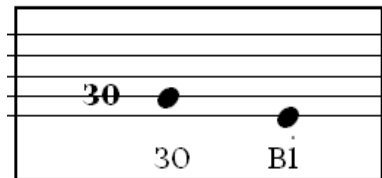
(D)

(Es)

(C)

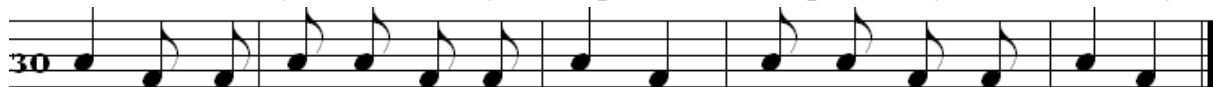
1. Дощику, дощику (закличка)

Коли починає накрапати дощ, діти співають:

(D)

До-щи - ку, до - щи-ку, зва - рю то-бі бор - щи-ку в зе-ле- но-му

гор- щи - ку. Гор-щик по - вер - неть- ся, до - щик по - ли - неть- ся.

2. Павлику-равлику (примовка)

Співають діти, коли знайдуть равлика:

(Es)

Пав - ли - ку - рав - ли - ку, ви - став сво - ї ріж - ки.
То - бі два, ме - ні два, по - ді - ли - мось о - би - два.

3. Кумо, кумо (забавлянка)

(C)

Ку - мо, ку - мо, що ва - ри - ла? Борщ, борщ, бу - ря - ки.

4. Губи, губи (примовка)

Шукаючи гриби, діти співають:

(B)

Гу - би, гу - би, схо - діть - ся до - ку - ши,
ма - ри - муш - ки, ков - пач - ки, взу - вай - те - ся в хо - дач - ки,
чо - біт - ки зе - ле - ні, схо - діть - ся до ме - не.

5. Гайку, гайку (2-ий варіант тексту)

Гайку, гайку,
Дай гриба і бабку,
Сироїжку з добру діжку,
Красноголовця з доброго молодця.

6. Бити kota, бити (колискова)

У давнину був звичай класти в нову колиску kota. Його гойдали й наспівували колискової пісні. Після цього клали до колиски дитину і співали їй, доки не заспала. Тому в колискових піснях часто згадується кіт.

(D)

Музична партитура для пісні «Бити kota, бити». Вона складається з двох рядків нот на п'ятилінійній шкалі. Перший рядок починається з позначки «30» та метру «2». Другий рядок починається з позначки «30» та містить зміну метру на «3» наприкінці. Під нотами наведено українські ліричні тексти.

Бити ко - та, бити, най йде мо - ло - ти - ти
жит - а і пше - ни - ці Анд - рій - ко - ві на па - ля - ни - ці.

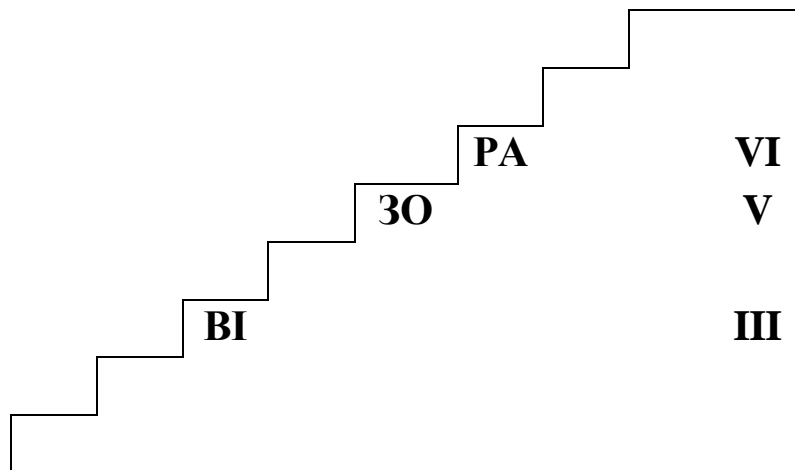
7. Люлю, люлю, люльочки (колискова)

(Cis)

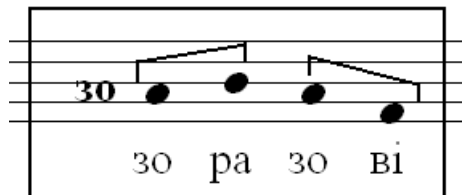
Музична партитура для пісні «Люлю, люлю, люльочки». Вона складається з двох рядків нот на п'ятилінійній шкалі. Обидва рядки починаються з позначки «30» та метру «2». Під нотами наведено українські ліричні тексти.

Лю - лю, лю - лю, лю - льюч - ки, шов - ко - ві - ї вур - веч - ки,
ко - ли - соч - ка з Гдан - ська, ко - ли - ші - те ди - ти - ну, бо ди - ти - на пан - ська.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ РА (VI)

(D)

8. Кра-кра, ворона (закличка)

(D)

Кра - кра, во - ро - на, при-ле-ті - ла со - ро - ка з чор - но - го

Вільно

по-то - ка, дав Бог те-лич-ку, аби випила з криниці водичку.

Опис гри. Двоє-троє дітей несильно зкріплюють руки двома пальцями одна над одною, ритмічно піднімаючи та опускаючи «стовпчик» рук вертикально вгору і вниз. Після закінчення співу, енергійно розмахуючи руками, розганяють ворон зі словами: «киш-киш».

9. Ворона (пісня-гра)

(С)

Кра - кра, во - ро - на, при - ле - ті - ла со - ро - ка,
по - ле - ті - ла, де хо - ті - ла, на ба - би - ну ха - ту сі - ла.

The musical notation consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is written in quarter notes. The lyrics are placed below the notes. The second staff continues the melody and lyrics, ending with a double bar line.

Опис гри. Дійові особи: баба і ворони. Баба сідає біля «хати», ворони вільно літають, співаючи. Після закінчення співу діти сідають і вдають, ніби щось клюють (ритмічно стукають пальцем по підлозі), вимовляючи слова: «Баба вибігла... гай, гай! Хто у крузі – вилітай!». На слово «вилітай» баба доганяє котрусь із ворон.

10. Бузьку, бузьку – паночку (закличка)

Весною, радіючи поверненню лелек, діти весело плескають у долоні і співають:

(В)

Бузь - ку, бузь - ку - па - ноч - ку, ро - зі - рви ту хма - роч - ку,
щоб не на - мо - чи - ла на - шо - го Ва - си - ля.

The musical notation consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is written in quarter notes. The lyrics are placed below the notes. The second staff continues the melody and lyrics, ending with a double bar line.

(С)

ра зо

A small musical notation box containing two notes: a quarter note on the second line (F) and a quarter note on the first space (C), with the lyrics 'ра' and 'зо' written below them.

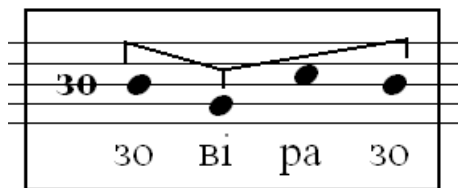
11. Прийди, прийди, сонечко (закличка)

(С)

При - йди, при - йди, со - неч - ко, під мо - є ві - ко - неч - ко,
бу - де - мо ся гри - ти, як ма - лень - кі ді - ти.

The musical notation consists of a single staff. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is written in quarter notes. The lyrics are placed below the notes. The staff ends with a double bar line.

(E)

12. Дощик (закличка)

(E)

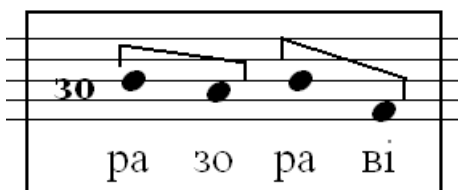
І - ди, і - ди, до - щи - ку, зва - рю то - бі бор - щи - ку
і по - став - лю в ку - ти - ку на зе - ле - нім пру - ти - ку.

13. Нини-нини (колискова)

(D)

Ни-ни, ни-ни, гро-ші в скри-ни. А для ко-го? Для ди-ти-ни.
Для я-ко-ї? Для фай-но-ї, для Ми-ха-сі ма-лень-ко-ї.

(Des)

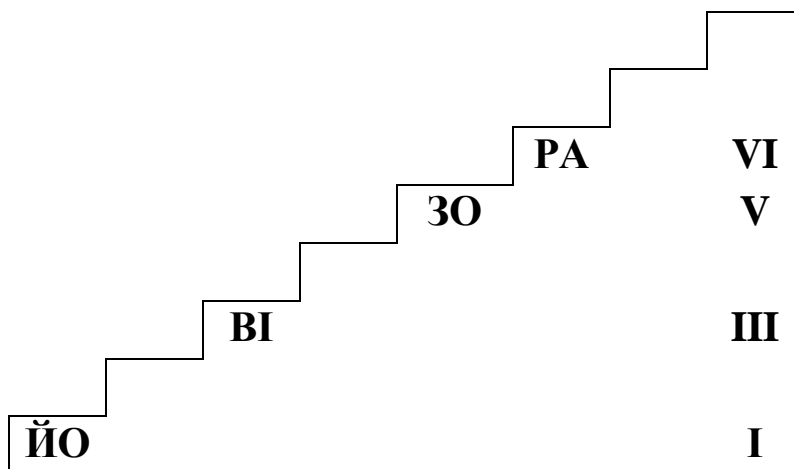
14. Щедрівочка щедрувала

(Des)

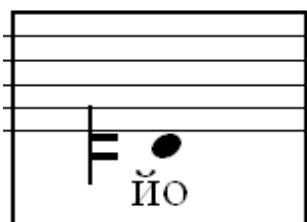
Ще - дрі - воч - ка ще - дру - ва - ла, до ві - кон - ця при - па - да - ла:
"Чи вже на - пек - ла? Не - си ско - ріш до вік - на."

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЙО (І)

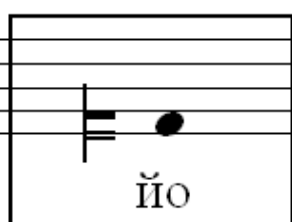
КЛЮЧ ЙО F

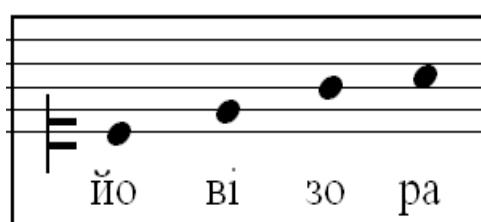
(D)

(F)

(E)

15. Іди, іди, дощюку (закличка)

(E)

І - ди, і - ди, до - щю - ку, зва - рю то - бі
бор - щю - ку в по - ли - в'я - нім гор - щю - ку*.

* Мелодію і текст скорочено (авт.)

17. Котилася торба (лічилка)

(E_s)

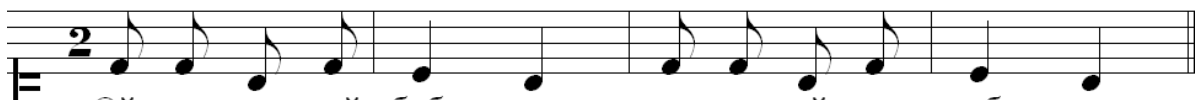

Ко - ти - ла - ся тор - ба, з ви - со - ко - го гор - ба.

Котилася торба
З високого горба.
А в тій торбі –
Хліб-паляниця,
Кому доведеться, –
Той буде жмуриться.

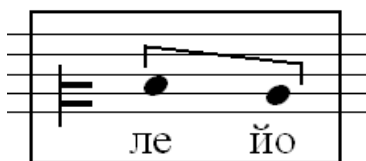
18. Бобер (пісня-гра)

(D)

Ой ти, ста - рий боб - ре, за - хо - вай - ся доб - ре,
бо я хор - ти ма - ю, на по - ле пус - ка - ю.

(G)

19. Сонечко, сонечко (закличка)

(G)

Со - неч - ко, со - неч - ко, ви - глянь у ві - ко - неч - ко.

Сонечко, сонечко,
Виглянь у віконечко.
Я – маленький хлопчик,
Виліз на стовпчик,
На дудочку граю,
Христа забавляю.

20. Равлику-Павлику (примовка)

(E)

Рав - ли - ку - Пав - ли - ку, ви - ста - ви рож - ки на чо - ти - ри
стож - ки, то - бі два, ме - ні два, по - ді - ли - мось о - би - два.

(D)

ві зо ві ле

21. Пішов котко (колискова)

(D)

Пі - шов кот - ко на міс - то, ку - пив со - бі на - мис - то.
Пі - шов кот - ко на пло - ток, ку - пив со - бі чо - бі - ток.

(F)

ві ле ві йо

22. Вигрій, вигрій, сонечко (закличка)

(F)

Ви - грій, ви - грій, со - неч - ко, на ши - ро - ке по - леч - ко,
на на - ше по - двір' - яч - ко, на ба - би - не зіл - ляч - ко.

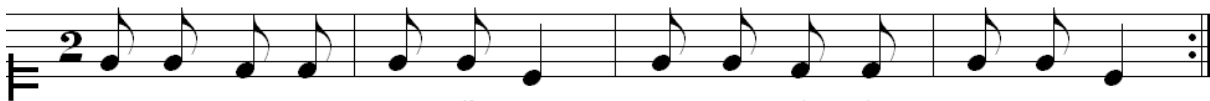
Там дід ко - сить, сон - ця про - сить, хма - ру роз - би - ва - є,

сон-ця до - бу - ва - є. Бий, дзво-не, бий! Хма - ру роз - бий!

23. Кую, кую чобіток (забавлянка)

(E_s)

Ку - ю, ку - ю чо - бі - ток, по - дай, ба - бо, мо - ло - ток,
не по - да - си мо - ло - ток — не під - ку - ю чо - бі - ток.

24. Антон козу веде (дражнилка)

(G)

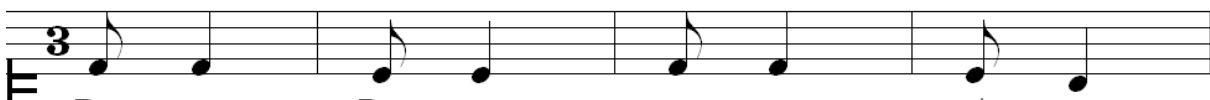
Ан - тон ко - зу ве - де, Ан - то - но - ва ко - за не йде.

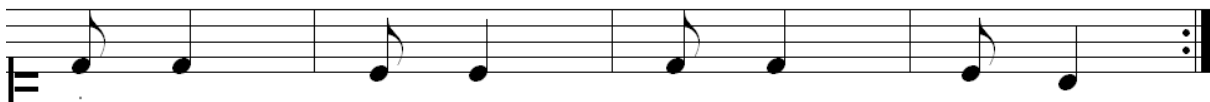
Він і - і віж - ка - ми, во - на йо - го ріж - ка - ми.

25. Василь, Василь, глину місив (дражнилка)

(D)

Ва - сіль, Ва - сіль гли - ну мі - сив
під вер - бо - ю го - ло - во - ю,

під ха - то - ю ло - па - то - ю,
під сін - ця - ми ко - лін - ця - ми.

26. Ластівочка щebetала (щедрівка)

(G)

Лас - ті - воч - ка ще - бе - та - ла, до ві - кон - ця при - па - да - ла. Виносьте дохід!

Ластівочка щebetала,
 До віконця припадала.
 - Ой, устань, устань, пан господар,
 Засвіти-світи ясенькую,
 Побуди челядь красенькую.
 Нехай походить по дворочку,
 Як пчілочка по медочку.
 А нам, хлопцям, – по пирожочку.
 Виносять дохід!

27. Коровко, коровко (примовка)

(E)

Ко-ров-ко, ко - ров - ко, дай ме - ні си - ру, дай ме - ні
 мас - ла! Я те - бе, ко - ров - ко, ці - ле лі - то пас - ла.

(Des)

Йо ле ві ле Йо

28. Песик каже: «гав» (забавлянка)

(F)

Пе - сик ка - же: "гав - гав - гав", ко - тик ка - же: "мяв, мяв, мяв",
 а ку - роч - ка: "ко - ко - ко", ви - пий, Хрис - тю, мо - ло - ко.

29. Не шугай, горобей (веснянка)

(Des)

Не шу - гай, го - ро - бей, та не клюй ко - но - пель,
мо - і ко - но - пель - ки дріб - ні, зе - ле - нь - ки.*

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ НА (IV)

ЙО	ЛЕ	ВІ	НА	ЗО	РА	VI
						V
						IV
						III
						II
						I

(F)

ві на ві ле йо

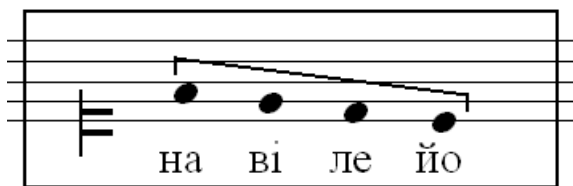
30. Гоп, скок (забавлянка)

(F)

Гоп, скок, ру - ки в бо - ки, при - ле - ті - ли три со - ро - ки,
сі - ли со - бі на ти - нок, ме - не кли - чуть у та - нок.

* Текст скорочено (авт.)

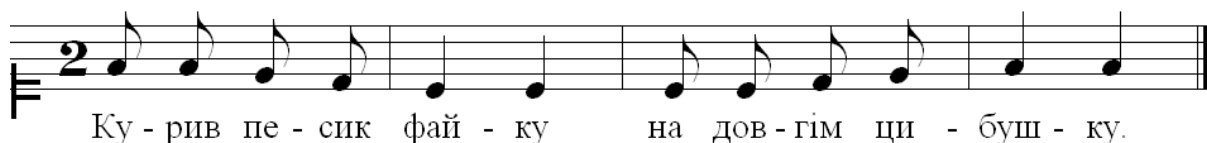
(E)

31. Кури́в песик файку (потішка)

(E) *Мама*

Дитя

Мама: Кури́в песик файку.

Дитя: На довгім цибушку.

М.: Спалив собі вушка.

Д.: - А де ж тоті вушка?

М.: - На столі лежали.

Д.: - А де ж отой столик?

М.: - Спалив його вогник.

Д.: - А де ж отой вогник?

М.: - Вода загасила.

Д.: - А де ж ота вода?

М.: - Горобці випили.

Д.: - А де ж ті горобці?

М.: - На дерево сіли.

Д.: - А де ж то дерево?

М.: - Бабуся спалила*.

М.: - Ну, спи, спи, маленький...

- А-а-а-а... (речитативом).

(D)

32. Гриби (коломийка)

(D)

* *Текст скорочено (авт.)*

2. Пішов дід на гриби,
 Баба на підпеньки.
 Баба свої посушила,
 Дідові сиренькі.

33. Іди, іди, дощичку (забавлянка)

(F)

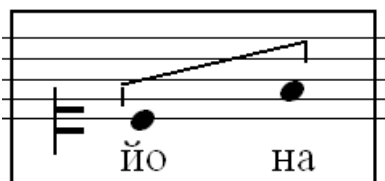

І - ди, і - ди, до - щи - ку, зва - рим то - бі бор - щи - ку,
 по - ста - ви - мо в ку - ти - ку, на тер - но - вім пру - ти - ку,

ХЛЮП, ХЛЮП, ХЛЮП, ХЛЮП.*

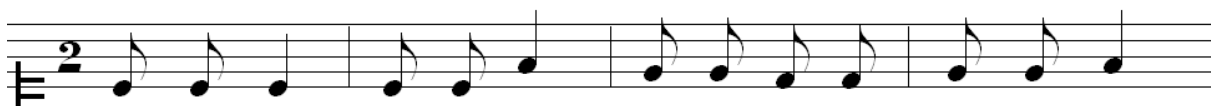
(Es)

34. Мурашки (примовка)

Надбавши мурашник і обступивши його колом, діти співають:

(Es)

Му - раш - ки, му - раш - ки, за - би - рай - те по - душ - ки,

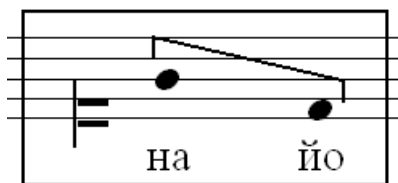

бо та - та - ри і - дуть, по - душ - ки за - бе - руть.

* Текст скорочено (авт.)

(F)

35. Біг козилиць (щедрівка)

(F)

Біг ко-зе-лиць з но-вих я-се-лиць, на-ста-вив рі-жок.
Дай-те пи-рі-жок, гру-доч-ку каш-ки, кіль-це ков-бас-ки. Вечір добрий!

36. Іди, іди, дощику (закличка)

(E)

І - ди, і - ди, до - щи - ку, зва - рю то - бі бор - щи - ку.

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
В череп'янім горщику.

Тобі каша, а нам борщ,
Щоб густіший падав дощ.
Іди, іди, дощику...*

* Текст скорочено (авт.)

ЗАКРІПЛЕННЯ СТУПЕНІВ ЙО-ЗО-ЙО (I-V-I)

37. Ворота (пісня-гра)

(D)

Без співу: - А хто воріт кличе?
Князь і служоньки.
А що за дар несуть?

Опис гри. Двоє дітей беруться за руки, утворюючи «ворота». Домовляються, хто з них буде «золотим яблучком», а хто – «золотою сливою». Інші учасники гри беруться за руки, утворюючи «ланцюг». Ведучий веде дітей до «воріт», співаючи з ними пісню. «Ворота» зачинені. На спів: «золотє зернятко» – «ворота» відчиняються, під ними проходять діти. «Ворота» зачиняються несподівано, у будь-якому місці, закривши когось із дітей. Тоді цей учасник визначає, за чиєю спиною стати: «золотого яблучка» чи «золотої сливи». Гра продовжується до того часу, поки всіх дітей не переловлять. «Ворота» вибирають собі кожен раз назви інших фруктів.

38. Шум (пісня-гра)

(Cis)

2. Ой «шум» ходить, по воді бродить,
А «шумиха» рибу ловить.
3. Що наловила – все зварила,
В гості громаду запросила.
4. Громада чекає, а «шума» – немає.
Де ж це він, справді, досі блукає?

Опис гри. Усі стають у півколі, беручись вгорі за руки. Один кінець «півколеса» йде попід руки останньої пари другого кінця, тоді – передостанньої пари. І так далі – попід руки всіх пар. Коли зійшлися всі пари і утворися «ланцюг», усі повертаються вліво, підносячи руки над головою, потім – вправо, прибираючи первісної постави. І знову – спочатку. «Шума» часто виконують біля церкви на Великдень як гаївку.

39. Дйби, дйби (забавлянка)

(F)

Дй - бй, дй - бй, дй - бй - бй, пі - шла ба - ба по гри - бй.
а дйд по о - пень - кй в не - дй - лю ра - нь - ко.

40. Я маленький пастушок (колядка)

(Es)

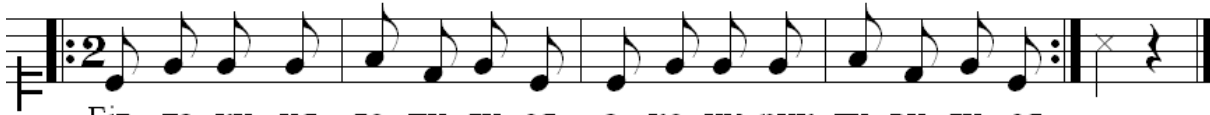
Я ма - лень - кйй пас - ту - шок, за - гор - нув - ся в ко - жу - шок.
На скри - поч - ці гра - ю, вас у - сіх ві - та - ю.
А ви, лю - дй, чуй - те, ко - ля - ду ря - туй - те.
яб - луч - ка, го - рйш - кй дй - тям на по - тіш - кй.

41. Бігла кицуня

(E)

Біг - ла, біг - ла ки - цу - ня ле - дом,
за нев, за нев ко - цу - рик слі - дом.

Біг - ла ки - ця то - пи - ти - ся, а ко - цу - рик ди - ви - ти - ся,
впа - ла ки - ця в о - по - лон - ку, а ко - цу - рик за го - лов - ку - хап!

42. Ладки, ладки (забавлянка)

(Fis)

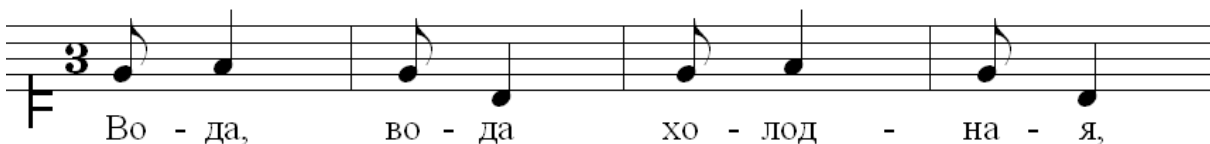
Лад - ки, лад - ки! А де бу - ли? — В баб - ки.

- Ладки, ладки!
- А де були?
- В бабки.
- А що їли?
- Кашку!
- А що на закуску?
- Хліб та капустку.

43. Вода, вода (примовка)

Як викупаються діти, то одягаються і співають:

(D)

Во - да, во - да хо - лод - на - я,

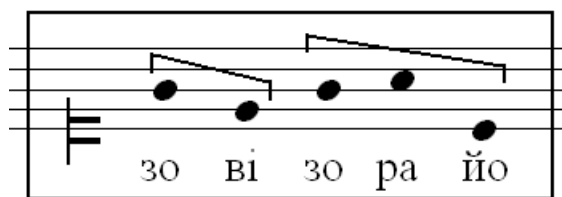
сте - чи з ме - не кру - гом ме - не.

А з ко - го не сте - че, то - го сон - це спе - че!

ЗАКРІПЛЕННЯ СТУПЕНІВ ЙО-РА-ЙО (I-VI-I)

(Es)

44. Коло млинське (пісня-гра)

*Взявшись за руки, діти йдуть колом і співають.
По закінченні співу – падають на траву.*

(Es)

45. Їде, їде пан (забавлянка)

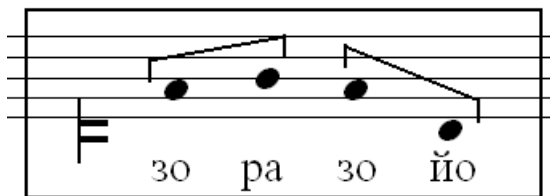
(D)

46. Бий в дзвони, бий (закличка)

Коли надходить велика чорна хмара, діти співають:

(C)

(D)

47. Тапці, ручки, тапці (забавлянка)

(D)

Тап - ці, руч - ки, тап - ці, пі - де - мо до баб - ці,
до баб - ці, до ді - да — да - дут фа - лат хлі - ба.

48. Товчу, товчу мак (забавлянка)

(E)

Тов - чу, тов - чу мак, мак, сам не зна - ю, як, як,
у - ка - жіть ми, мо - я мам - ко, як ся тов - че мак, мак.
Мам - ка ка - жуть: "Так, так, так ся тов - че мак, мак".

49. Цінторія (пісня-гра)

(D)

Цін - цін, цін - то - рі - я, ме - жи на - ми роз - ма - рі - я.
Кіль - ко нас? — Ма - ло нас. — Пой, Ма - рі - ко, ме - жи нас.

Бо ми те - бе лю - би - ме, цук - ру то - бі ку - пи - ме.
Кіль - ко нас? — Ма - ло нас. — Пой, Ма - рі - ко, ме - жи нас.

Опис гри. Діти стають у коло. Всередині кола вчитель з одною дитиною, узявшись за руки, ритмічно рухаються в один, діти — у протилежний бік. На слова: «Кілько нас?» учитель з дитиною зупиняються, показуючи руками, що їх мало, називають ім'я будь-якої дитини, і вона йде в середину кола. Внутрішнє коло збільшується до тих пір, поки дітей не стане порівну.

50. Вийди, вода, з вуха (примовка)

Щоб витекла вода з вух після купання, діти, нахилиючи голову то в один бік, то в другий, співають:

(Des)

Ви - йди, во - да, з ву - ха, дам ти ко - рець бру - ха.
Ви - йди, во - да, з го - ло - ви, дам ти ко - рець по - ло - ви.

51. Ви, музики, грайте (танцювальна)

(Es)

Ви, му - зи - ки, грай - те, а ви, лю - ди, чуй - те:
ста - рі — мах по до - мах, мо - ло - ді тан - цюй - те.

52. Ой, ти, бабо (пісня-гра)

(D)

Ой, ти, ба - бо, ой, ти, ста - ра відь - мо, за - пря - гай - мо
й їдъ - мо за гра - ни - цю по пше - ни - цю, та по - ки ще вид - но.

Опис гри. Діти вибирають «відьму» і «матку» за допомогою лічилки. «Відьма» сідає долі, діти підходять до неї, побравшись за руки «ключем» так, що передня «матка» може їх заступити собою. «Матка» починає співати, а за нею всі. «Відьма» зривається і силується схопити когось. А «матка» боронить їх. Коли ж «відьма» таки торкне кого, той стоїть на місці, а всі – тікають.

(F)

зо ві йо ві зо

53. Валу, валу калачики (забавлянка)

(E)

Ва - лю, ва - лю ко - ла - чи - ки: при - йдуть до нас сва - та - чи - ки,
візь - муть со - бі дів - ку в зе - ле - но - му він - ку. Бух у піч.

54. Лічилка

(D)

А не о - дин, не два, та й не три,
не чо - ти - ри не п'ять та й не шість,
не сім, не ві - сім, до де - в'ят - ки,
бе - ри со - бі дів - ча до де - сят - ки.

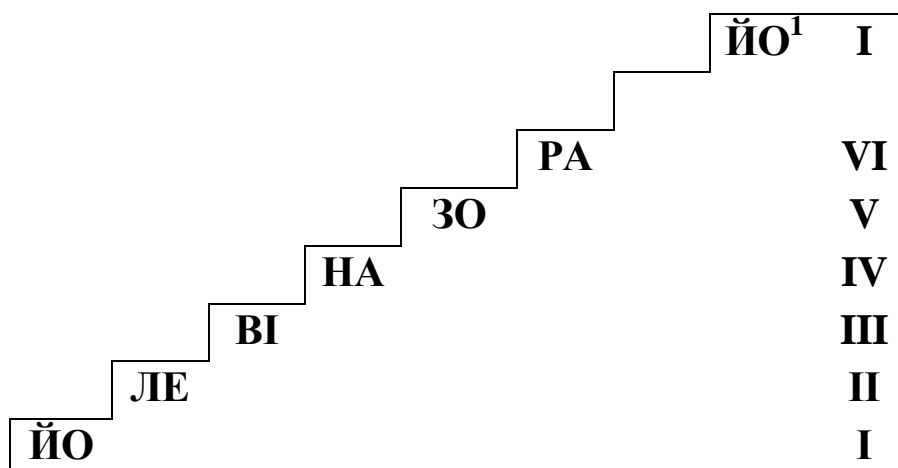
55. Бабрунечко ряба (примовка)

*Знайшовши зозульку, діти співають до неї доти,
поки вона не злетить з пальчика:*

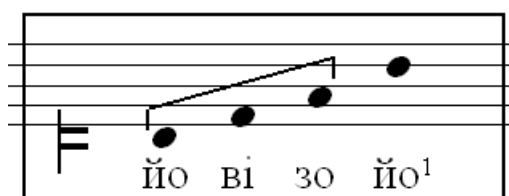
(F)

Баб - ру - неч - ко ря - ба, де є тво - я ма - ма?
За го - ра - ми, за до - ла - ми. —Що там ро - бить?
—Пи - во ва - рить. —Ле - ти до ней, ле - ти до ней!

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЙО¹ (VIII)

(D)

56. Ой на горі льон (пісня-гра)

(D)

Ой на го - рі льон, а в до - ли - ні мак, мо - ї лю - бі
су - сі - донь - ки, про - си - мо вас, го - лу - боньки, зро - бі - те ось так. Гу!

Опис гри. Діти стають у коло. Всередині кола – одна дитина, яка показуватиме рухи. Починаючи пісню, діти йдуть вправо (4 такти), потім – вліво (4 такти). На слова «зробіте ось так» зупиняються, дивляться, які рухи показує дитина, що всередині кола (береться в боки, підстрибує, присідає, підіймає руки вгору та ін.) і повторюють за нею. Під кінець гри, замість «зробіте ось так», співають «загукайте враз» і гукають «Гу!».

57. Мати доню колихала (колискова)

(Cis)

Ма - ти до - ню ко - ли - ха - ла.

Ко - ли - ха - ю - чи спі - ва - ла: ніч над - хо - дить,

тре - ба спа - ти, ко - ло те - бе рід - на ма - ти.

(C)

58. Бом-бім

(C)

Бом - бім! Дзе-лень-бім! За-го-рів-ся ки-цин дім!

Бом-бім, дзелень-бім!

Загорівся кицин дім!

Біжить курочка з відром,

Біжить півничок з цебром.

Бом-бім, дзелень-бім!

Щоб гасити кицин дім.

59. Сімейка

(B)

У на-шо-го О-ме-леч-ка не-ве-лич-ка сі-ме-єч-ка:

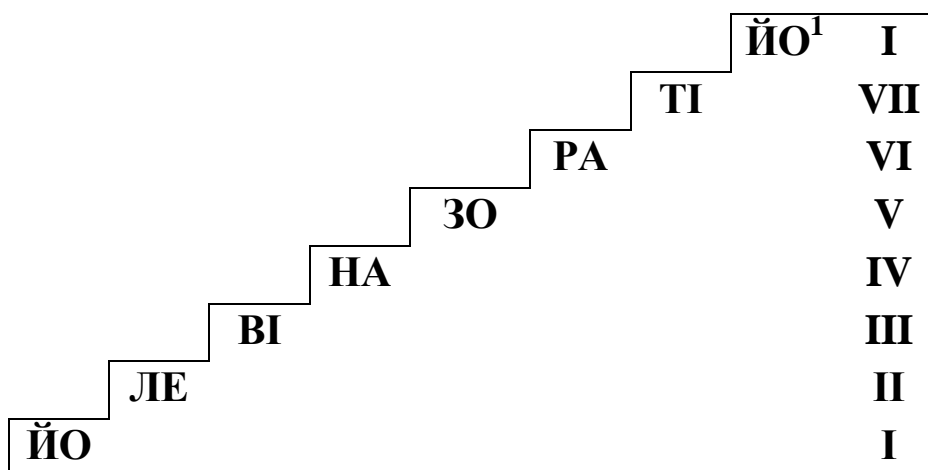
У нашого Омелечка невеличка сімечка:
 Тільки він та вона, та старий, та стара,
 Та Іван, та Степан, та Василь, та Панас,
 Та той хлопець, що в нас.
 Та дві дівки косатих, та два парубки вусатих,
 Та дві Христі в намисті,
 Та дві ляльки в колисці.

60. Сидить баба (щедрівка)

(С)

Си - дить ба - ба на при - піч - ку в зе - ле - но - му о - чі - поч - ку,
 а дід на стіль - ці о - бу - ва - є по - стіль - ці.
 А нас не пи - тай - те, по ко - пій - ці дай - те.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ТІ (VII)

(C)

61. Не йди, не йди, дощину (закличка)

(C)

Не йди, не йди, до - щин - ку, зва - рю то - бі бор - щин - ку.

Не йди, не йди, дощину,
 Зварю тобі борщину,
 Поставлю на дуба,
 Закличу голуба.
 Заки голуб прилетить,
 То ся дощик розлетить.

62. Кіт, кіт баламут (забавлянка)

(B)

Кіт, кіт ба - ла - мут, та пі - шов до міс - та, та на - купив тіс - та.
Го - ріл - ки на - пив - ся, з ко - та - ми по - бив - ся,
а ми - ші смі - ють - ся, за бо - ки бе - руть - ся.*

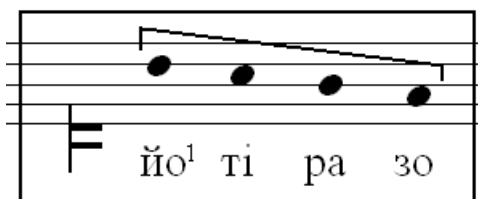
63. Коляд-колядниця

(Cis)

Ко - ляд, ко - ляд, ко - ляд - ни - ця, доб - ра з ме - дом па - ля - ни - ця,
а без ме - ду не та - ка, дай - те, дядь - ку, п'я - та - ка.

(D)

64. Дрібушечки (пісня-гра)

(C)

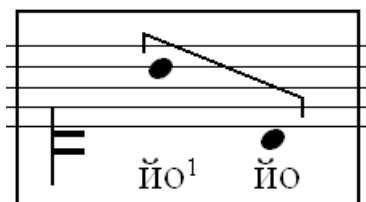
Дрі - бу, дрі - бу, дрі - бу - шеч - ки, на - ї - ли - ся пет - ру - шеч - ки,
на - ї - ли - ся ло - бо - ди — га - ла, га - ла до во - ди.

2. А я верну качурика
По воді долою,
Пливи, пливи, качурику,
А я за тобою.

* Текст скорочено (авт.)

Опис гри. Двоє дітей беруться за руки, зближають пальці ніг, а все тіло відхиляють назад і починають хутко кружляти то в право, то вліво, дрібочучи ногами і співаючи.

(D)

65. Два ведмеді (гейкання)

Гейкання – стародавній буковинський звичай (нині втрачений). Полягав у тому, що діти гуртом або поодиноці ходили навесні по під вікнами і висловлювали людям побажання щастя, здоров'я, достатку, підкреслюючи щирість цих побажань вигуком «Гей-гей!».

Два вед-ме-ді йа впе-ре-ді, гей, гей, гей!
 Дві си-ни-ці в ко-ліс-ни-ці, гей, гей, гей!
 Йа дві кур-ці в пра-вій ру-ці, гей, гей, гей!
 А за плу-гом ба-ба з пруг-гом, гей, гей, гей!

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ Т₁ (НИЖНІЙ VII)

66. Мирова

Коли двоє дітей посваряться, то інші їх мирять, співаючи:

(Es)

Мир ми-ром, пи-ро-ги з си-ром, ва-ре-нич-ки в мас-лі,
 ми дру-жеч-ки крас-ні, по-ці-луй-мо-ся.

67. **Вирнула жабка** (веснянка)

(D)

Вир - ну - ла, вир - ну - ла жаб - ка з-під мос - ту,
ви - нес - ла, ви - нес - ла че - ре - по - чок дьог - тю.

О - то вам, хлоп - чи - ки, о - бід і ве - че - ря:

жаб - ка пе - че - на, жаб - ка пе - че - на.

2. Вирнула, вирнула рибинка з-під мосту,
Винесла, винесла полумисок меду.
Ото вам, дівчатка, обід і вечеря:
Рибка печена}2р.

68. **Ой мій чоловік** (танцювальна)

(F)

Ой мій чо - ло - вік на Во - ло - щин - ну втік, а я

ці - па про - да - ла та й му - зи - ки най - ня - ла, а я

ці - па про - да - ла та й му - зи - ки най - ня - ла.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ 3О₁ (НИЖНІЙ V)

69. Коляда, коляда

(F)

Ко - ля - да, ко - ля - да, дай, ба - бо, пи - ро - га.
Як не да - си пи - ро - га, візь - му во - ла за ро - га,
та ви - ве - ду на мо - ріг, та ви - кру - чу пра - вий ріг.

70. Вийди, вийди, сонечко (закличка)

(G)

Ви - йди, ви - йди, со - неч-ко, на по - по - ве по - леч-ко,
там ді - ти гра - ють - ся, те - бе до - жи - да - ють - ся.

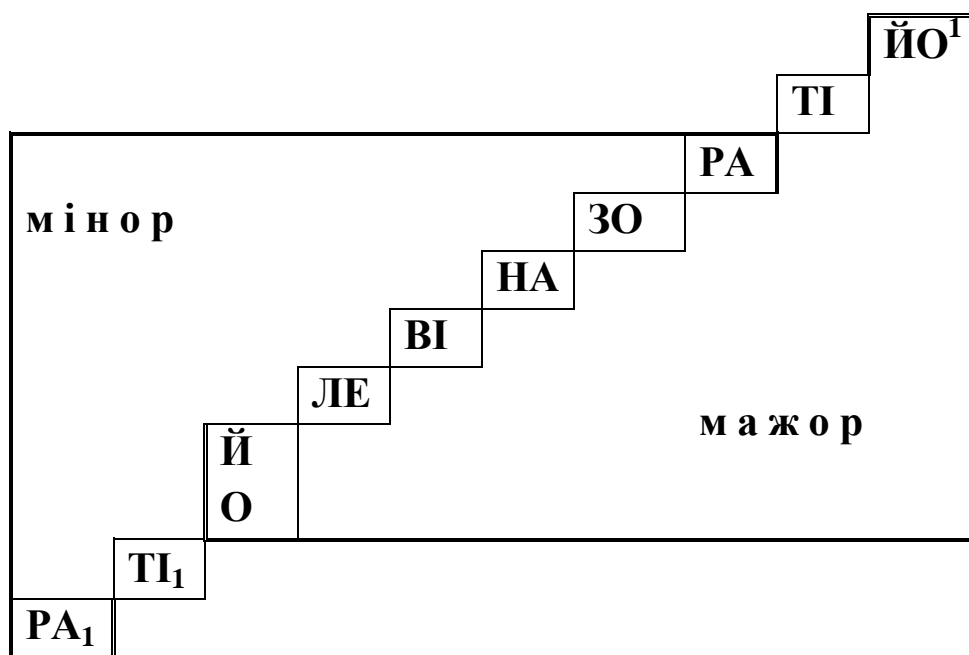
71. Де ж ти, кицю, ходила?

(F)

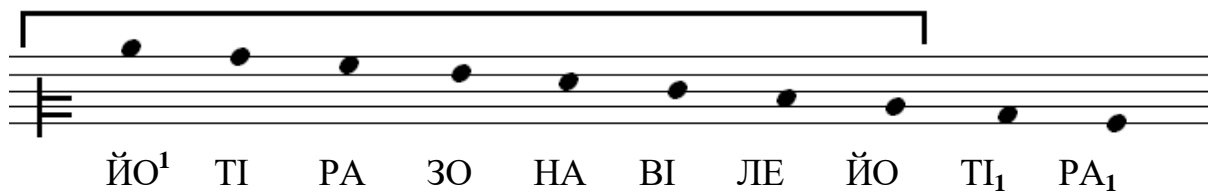
Де ж ти, ки - цю, хо - ді - ла? У мли - ні си - ді - ла.

- Де ж ти, кицю, ходила?
- У млині сиділа.
- Що ж ти, кицю, робила?
- Житечко молола.
- Що ж ти, кицю, заробила?
- Шапочку дукатів.
- Що ж ти, кицю, накупила?
- Бубликів багато.
- З ким ти бублики поїла?
- З гостями у свято.

2.2. ПЕРЕХІД З МАЖОРНОГО ЛАДУ В МІНОРНИЙ

МАЖОР (G), (Ges)

МІНОР (e), (es)

72. Гаю, гаю (колицкова)

Мажор (G)

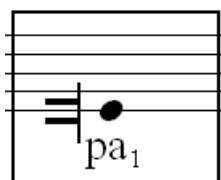
Мінор (e)

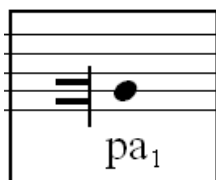
2.3. МІНОР. ТОНІКА РА₁

Ключ $\equiv$ РА

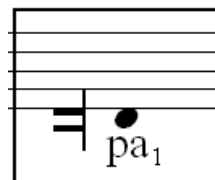
(e)

(g)

(d)

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ РА₁ - ЙО - РА₁ (І-ІІІ-І)

73. Сорока-ворона (забавлянка)

(d)

Со-ро- ка - во - ро - на на при-піч-ку си- ді - ла, діт-кам каш-ку
ва-ри-ла, о - по- ло- ни - ком мі - ша-ла, ді - ток го - ду - ва - ла.

74. Не йди, не йди, дощину (закличка)

(f)

Не йди, не йди, до - щи - ку, зва - рю то - бі бор - щи - ку,
та по - став-лю на го - рі, щоб не ї - ли ко - ма - рі.

75. Щедрик-ведрик

(e)

Щедрик, щедрик, дай вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски.

76. Козо, козо, вилий воду (примовка)

Щоб вода витекла з вух після купання, діти співають:

(g)

Ко - зо, ко - зо, ви - лий во - ду від - ром, від - ром,
дій - ни - це - ю над на - шо - ю паш - ни - це - ю.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ RA₁ - LE - RA₁ (I-IV-I)

77. Я маленька дівонька (поспівка)

(d)

Я ма-лень-ка ді-вонь-ка, як у по-лі кві-тонь-ка, на со-піл-ку
гра - ю, пі-сень-ку спі - ва - ю, всіх вас роз - ва - жа - ю.

78. Я маленький хлопчик

(e)

Я ма-лень-кий хлоп-чик, ви-ліз я на стовп-чик,
на ду-доч-ку гра - ю, всіх вас за-бав-ля - ю.

79. Прилинули голуби (колискова)

(g)

При-ли - ну - ли го - лу - би, сі - ли, впа - ли, за - гу - ли.

Ви, го - лу - би, не гу - дить, На - сту - сень-ки не збу - дить.

80. Дощик, дощик, перестань (закличка)

(f)

До-щик, до-щик, пе - ре - стань, ми по - ї - дем в Бе - ре - зань.

До-щик, до-щик, зу - пи - нись, чор - на хма - ра, ро - зій - дись.

Чор - на хма - ра, ро - зій - дись, сон - це яс - не, за - сві - тись,
всю во - дич-ку про - су - ши.

81. Ой чук, чук (забавлянка)

(cis)

Ой чук, чук, на - ло - вив дід шук,

а ба - ба ли - ноч - ків - го - ду - вать си - ноч - ків.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ RA₁ - VI - RA₁ (I-V-I)

82. Три кулики (поспівка)

(e)

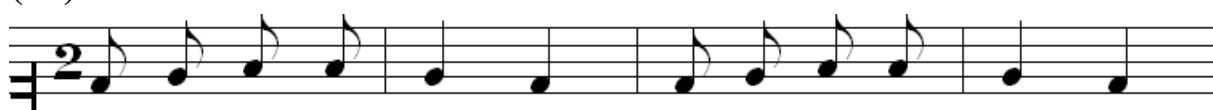
Три ку - ли - ки чай - ку лю - би - ли,
Зе - ле - ну за - пас - ку ку - пи - ли:

о - це то - бі, ча - єч - ко, пла - та,
що в те - бе го - лів - ка чу - ба - та.

83. Печу, печу хлібчик (забавлянка)

(fis)

Пе - чу, пе - чу хліб - чик ді - тям на о - бід - чик.

Біль - шо-му – біль - ший, мен - шо-му – мен - ший. Шур у піч!

84. Одна ножка дубоче (забавлянка)

(d)

Од - на нож - ка ду - бо - че, а дру - гій ся не хо - че.

О - бі нож - ки, о - бі, по - ма - гай - те со - бі

85. Туй трава (пісня-гра)

(e)

Туй тра - ва, туй тра - ва, та туй під но - га - ми.
Стра - ти - ла я цім - бор - ку, те - пер і не на - йду.

По - вер - ни - ся, дів - чи - но, чи ти мо - я цім - бор - ка?

Ой, так, так, ой, так, так, по - тан - цюї із на - ми так.

Опис гри. Діти утворюють коло, обличчями ззовні. Вибирають одну дитину в середину кола. Першу частину пісні співають усі, а «дівчина» ходить по колу. Другу частину «дівчина» співає сама. Співаючи, підходить до будь-кого з кола, повертає до себе і заводить у коло. На слова «ой так, так» пара береться за руки і кружляє «млином». Всі діти повертаються до середини, можуть плескати у долоні. Гра повторюється і тоді обидві «дівчини» вибирають собі «цімборок» (подруг).

86. Іди, іди, дощику (закличка)

(с)

І - ди, і - ди, до - щи - ку, зва - рю то - бі бор - щи - ку.

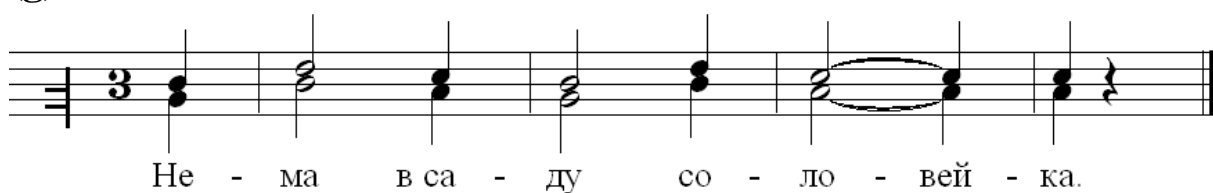
То - бі ка - ша, а нам борщ, щоб і - шов гус - тень - кий дощ.

Іди, іди дощику,
Зварю тобі борщику
У новому горщику.
Винесу на дуба
Покличу голуба!

Голуб буде пити,
 Дощик буде лити.
 Поки голуб прилетить
 То голубка відлетить.
 Тобі каша, а нам борщ,
 Щоб ішов густіший дощ.

87. Нема в саду соловейка (колискова)

(g)

Нема в саду соловейка,
 Нема кому рано встати,
 Дитяточку проспівати.
 Лю-лю, лю-лю, лю-лю, лю-лю
 Спи маленька, Ганнулю.

88. Гойда, гойда, гойдашечки (колискова)

(a)

Гойда, гойда, гойдашечки!
 Зимна вода на пташечки.
 Ще зимніша на дітоньки,
 Котрі – бідні сирітоньки.

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ RA₁ - НА - RA₁ (I-VI-I)

89. Горобець (поспівка)

(e)

Лю - ту - є ві - тер, мо - роз скри - пить,
сі - рий го - роб - чик сум - ний си - дить.

90. А в голуба (веснянка)

(d)

А в го - лу - ба зо - ло - та го - ло - ва,
а в го - луб - ки по - зо - ло - чу - ва - на,
сріб - лом, злю - том по - до - то - чу - ва - на.*

* Текст скорочено (авт.)

ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ RA₁ - RA - RA₁ (I-VIII-I)

91. Комар

(cis)

1. Дуб на дуба похилився,
та комар з дуба повалився.

2. Комар з дуба повалився,
Та й упав комар, та й забився.

3. Вилетіла муха з хати
Та комарика рятувати.

4. Ходить ліку купувати
Та головоньку смарувати.

2.4. МІНОР ГАРМОНІЧНИЙ ВИВЧЕННЯ СТУПЕНЯ ЗІ (# VII)

92. Мосток (пісня-гра)

(g)

1. Че - рез наш по - то - чок спра - ви - мо мос - то - чок.
2. Мос - то - чок сто - їть вже, ді - точ - ки, хо - діть вже.
Чи мос - то - чок, чи клад - ку, щоб бу - ла путь глад - ка.
Лем доб - ре мір - куй - те, мост - ка не по - псуй - те.

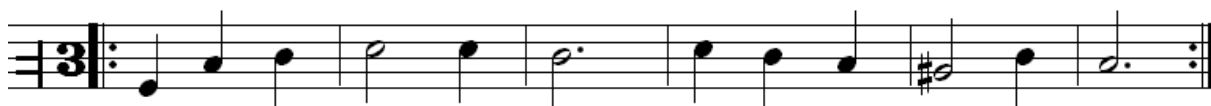
Опис гри. Діти беруться парами за руки і стають пара за парою. Співають пісню. Під кінець співу всі пари підносять руки догори, утворюють ряд «воріт». Кожна остання пара пробігає під «воротами» і стає попереду.

2.5. МІНОР МЕЛОДИЧНИЙ. ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ

ІІ, ЗІ (# VI, # VII)

93. Пісня лемків

(а)

1. Чи те - бе, дів - чи - но, ма - ляр ви - ма - лю - вав?
На тво - є ли - чень - ко кра - си не жа - лу - вав,

на тво - є ли - чень - ко кра - си не жа - лу - вав.

2. Я бідна сирота,
Мені краси треба,
Малював мя Господь
З високого неба. / 2 р.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. На яких принципах основана релятивна система сольмізації?
2. Яка головна ідея музично-педагогічної концепції З. Кодая?
3. Чим відрізняються угорська та українська системи релятивної сольмізації?
4. Хто запропонував ручні знаки ладових ступенів?
5. Як назвав ручні знаки англійський педагог Джон Кервен?
6. Хто запропонував назви ступенів релятивної системи сольмізації, які використовують в українських школах на сучасному етапі?
7. Обґрунтуйте терміни «відносна система сольмізації», «абсолютна система сольмізації».
8. Запишіть послідовність вивчення ступенів мажорного та мінорного ладу, які застосовують в українських школах за відносним методом сольмізації.
9. Виконайте практичну роботу: «Етапи засвоєння ступенів мажорного та мінорного звукоряду».
10. Створіть вокальну вправу та «музичну загадку» і запишіть, використовуючи нотацію, прийняту у відносній системі сольмізації.

СПИСОК ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Медвідь Т. Зошит з музичного мистецтва : практичний посібник для учнів 1 клас. Дрогобич : ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. 22 с.
2. Медвідь Т. Зошит з музичного мистецтва : практичний посібник для учнів 2 клас. Дрогобич : ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. 26 с.
3. Медвідь Т. Зошит з музичного мистецтва : практичний посібник для учнів 3 клас. Дрогобич : ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. 26 с.
4. Медвідь Т. Зошит з музичного мистецтва : практичний посібник для учнів 4 клас. Дрогобич : ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. 22 с.
5. Музично-педагогічні системи та концепції ХХ століття : підручник / за заг. ред. Е. Тайнель. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. Вид. 2-ге. 428 с.
6. Українські народні співаночки : практичний посібник для вчителів музики, студентів та музичних працівників / упор. Т. Медвідь. Дрогобич : Вимір, 2010. 48 с.
7. Тайнель Е. Теорія і практика загального музичного виховання за методом відносної сольмізації. Львів, 2007. 392 с.
8. Човрій С. Музичне виховання в початковій школі Угорщини. *Acta Veregsasiensis : науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II* : зб. наук. праць. Берегово : СП «ПоліПрінт», 2005. Вип. IV (4). С. 98–117.
9. Човрій С. Музично-педагогічна концепція Золтана Кодая. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* : зб. наук. праць. Ужгород : Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2011. Вип. 23. С. 204–206.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

10. Білас Л. Із досвіду викладання музики в Стебницькій експериментальній середній школі № 6. *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 10. Київ : Музична Україна, 1984. С. 40–42.
11. Васильєва Г. З досвіду розвитку музичного слуху дітей за релятивною системою на початковому етапі навчання. *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 1. Київ: Музична Україна, 1972. С. 81–93.
12. Верещагіна А. Активна музична діяльність як основа формування особистості в школах з поглибленим вивченням музики. *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 10. К. : Музична Україна, 1984. С. 3–7.
13. Верещагіна А., Жофчак З. Методика викладання музики на релятивній основі у І класі : посібник для вчителів музики загальноосвітніх шкіл. Київ : Музична Україна, 1977. 52 с.
14. Жофчак З. З досвіду викладання музики у початкових класах загальноосвітньої школи методом ладової сольмізації. *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 3. Київ: Музична Україна, 1976. С. 48–64.
15. Жофчак З. Імпровізація на уроках музики в загальноосвітній школі / *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 10. Київ : Музична Україна, 1984. С. 30–32.
16. Жофчак З. На Другому міжнародному Кодаївському семінарі в Кечкеметі. *Музика в школі* : збірка статей. Вип. 2. Київ : Музична Україна, 1974. С. 136–140.
17. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. Київ : Музична Україна, 1973. 149 с.
18. Лужний В. Музична грамота в школі. Київ : Музична Україна, 1977. 118 с.
19. Печерська Е. Навчання музичної грамоти на уроках музики. *Початкова школа*. 1995. № 12. С. 21–26.
20. Програми середньої загальноосвітньої школи. *Музика*, 1–3 класи / ред. А. Верещагіна, Л. Плюта. Київ : Радянська школа, 1977. 20 с.
21. Програми середньої загальноосвітньої школи. *Музика*, 1–3 класи / ред. Г. Гончарук. Київ : Радянська школа, 1981. С. 85–103.

22. Програми середньої загальноосвітньої школи. Музика, 1–4 класи / ред. К. Прищепа. Київ : Радянська школа, 1986. С. 186–210.
23. Програми для шкіл (класів) з поглибленим теоретичним та практичним вивченням музики, 1–11 класи / авт. З. Жофчак. Київ : Освіта, 1991. 102 с.
24. Програми та методичні поурочні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика, 1–4 класи / авт. кол.: О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебникова, З. Бервецький. Київ : Перун, 1996. 126 с.
25. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Музика, 1–8 класи / авт. кол.: Р. Марченко, О. Ростовський, Л. Хлебникова. Київ : Шкільний світ, 2001. 240 с.
26. Програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. Музика / уклад. О. Лобова. *Мистецтво та освіта*. 2007. № 1. С. 6–11; № 2. С. 6–7; № 3. С. 5–7; № 4. С. 5–8.
27. Програма загальноосвітніх навчальних закладів. Музика, 1–4 класи / авт. кол.: О. Ростовський, Л. Хлебникова, Р. Марченко. *Мистецтво та освіта*. 2007. № 1. С. 2–6; № 2. С. 2–5; № 3. С. 2–6; № 4. С. 2–6.
28. Раввінов О. Виховання інтонаційно злагодженого співу в учнів першого класу загальноосвітньої школи. *Музика в школі : збірка статей*. Вип. 3. Київ : Музична Україна, 1976. С. 22–48.
29. Сіліньш Е. Відносна сольмізація у загальноосвітній школі. *Музика в школі : збірка статей*. Вип. 2. Київ : Музична Україна, 1974. С. 33–50.
30. Шинкаренко А. Про урок музики як мистецтва *Початкова школа*. 1996. № 4. С. 33–36.
31. Albertné Balogh Márta. Harmadik daloskönyvem : Ének-zene az általános iskola 3. osztálya számára. Celldömölk : Apáczai Kiadó, 2001. 72. o.
32. Albertné Balogh Márta. Negyedik daloskönyvem : Ének-zene az általános iskola 4. osztálya számára. Celldömölk : Apáczai Kiadó, 2003. 64. o.
33. Chovriy Sofiya. The main tendencies of development in European musical pedagogy . *Гуманітарний вісник : додаток 1 до Вип. 27, Т. I (34)*. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ : Гнозис, 2012. С. 496–512.

34. Kodály Zoltán. 333 olvasógyakorlat. Bevezető a magyar népzenebe : Kottás-betűs kiadás. Budapest : Editio Musica Budapest, Z. 3741, 1982. 68. o.
35. Päts R., Kaljuste H. Laulik, 1 Klassile. Tallinn : Valgus, 1980. 88 c.
36. Raffay Katalin. Ötödik daloskönyvem : Ének-zene az általános iskola 5. osztálya és a 11 éves tanulók számára. Celldömölk : Apáczai Kiadó, 2001. 72. o.
37. Süle Ferenc. Első daloskönyvem. 1. Osztály. Celldömölk : Apáczai Kiadó, 1998. 48. o.
38. Süle Ferenc. Második daloskönyvem. 2. Osztály. Celldömölk : Apáczai Kiadó, 2002. 48. o.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ НОТНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Дощику, дощику.** *Дитячі пісні та речитативи* / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 42.
2. **Павлику-равлику.** *Дитячі пісні та речитативи* / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 79.
3. **Кумо-кумо.** Верещагіна А., Жофчак З. *Музика, 1 клас: пробний навчальний посібник для учнів 1 класу чотирирічної початкової школи.* Київ : Музична Україна, 1987. С. 54.
4. **Губи, губи.** *Дитячі пісні та речитативи* / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 81.
5. **Гайку, гайку.** *Дитячі пісні та речитативи* / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 81 (текст).
6. **Бити kota, бити.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки* / упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 231.
7. **Люлю, люлю, люльочки.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки* / упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 92.
8. **Кра-кра, ворона.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв* / збрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 69.
9. **Ворона.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв* / збрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 57.
10. **Бузьку, бузьку-паночку.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв* / збрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 68.
11. **Прийди, прийди, сонечко.** *Дитячі пісні та речитативи* / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 55.
12. **Дощик.** *Українські музично-етнографічні пам'ятки: Народна вокальна творчість Львівщини* / запис нотн. матеріалу М. Мишанича, систематизація та загальна редакція Б. Луканюка / рукопис зберігається в кабінеті фольклористики ЛВМІ ім. М. Лисенка. Кн. 1. Ч. 1. С. 131.

13. **Нини-нини.** *Пісні Тернопільщини: календарно-обрядова та родинно-побутова лірика: пісенник.* Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 262.
14. **Щедрівочка щедрувала.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська.* Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 2. С. 50.
15. **Іди, іди, дощичку.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська.* Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 6.
16. **Ой дзвони дзвонять.** Лисенко М. *Збірка народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих для шкіл народних.* Київ : Музична Україна, 1994. С. 4.
17. **Котилася торба** (з архіву автора).
18. **Бобер.** *Котилася торба: українські дитячі ігри / упоряд. В. Бойко.* Київ : Веселка, 1990. С. 26.
19. **Сонечко, сонечко.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 55.
20. **Равлику-Павлику.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 80.
21. **Пішов котко.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки / упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської.* Київ : Наукова думка, 1984. С. 237.
22. **Вигрій, вигрій, сонечко.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 56.
23. **Кую, кую чобіток.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 358.
24. **Антон козу веде.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 315.
25. **Василь, Василь глину місив.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 316.
26. **Ластівочка щебетала.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 173.

27. **Коровко, коровко.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1988. Вип. 1. С. 22.*
28. **Песик каже: «гав».** *Моя Україна: українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіано М. Кравців-Барабаши. Торонто, 1979. Кн. I. С. 22.*
29. **Не шугай, горобей.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 87.*
30. **Гоп, скок** (з архіву автора).
31. **Куриє песик файку.** *Пісні з Львівщини: пісенник / упор. Ю.О. Корчинський. Київ : Музична Україна, 1988. С. 92.*
32. **Гриби.** Колесса Ф. *Шкільний співаник.* Київ : Музична Україна, 1991. С. 15.
33. **Іди, іди, дощику.** Верховинець В. *Весняночка: ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.* Київ : Музична Україна. 1989. Вид. 5-е. С. 112.
34. **Мурашки.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 72.*
35. **Біг козелець.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1988. Вип. 2. С. 11.*
36. **Іди, іди, дощику.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 40.*
37. **Ворота.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, коліскових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв / зібрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 54.*
38. **Шум.** Верховинець В. *Весняночка: ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.* Київ : Музична Україна. 1989. Вид. 5-е. С. 142.
39. **Дибби, дибби.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1988. Вип. 1. С. 38.*
40. **Я маленький пастушок.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей дошкільного і молодшого шкільного*

- віку: пісенник /* упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1988. Вип. 2. С. 69.
41. **Бігла кицюня.** *Дитячі пісні та речитативи /* упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 199.
  42. **Ладки, ладки.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки /* упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 342.
  43. **Вода, вода.** *Дитячі пісні та речитативи /* упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 60.
  44. **Коло млинське /** записано Тетяною Медвідь у м. Стебник Львівської обл. від Галини Медвідь.
  45. **Іде, іде пан.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 7.
  46. **Бий в дзвони, бий.** *Дитячі пісні та речитативи /* упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 59.
  47. **Тапці, ручки, тапці.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки /* упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 346.
  48. **Товчу, товчу мак.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 9.
  49. **Цінторія.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 52.
  50. **Вийди, вода, з вуха.** *Дитячі пісні та речитативи /* упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 61.
  51. **Ви, музики, грайте.** *Народні мелодії з голосу Лесі Українки /* запис. і упоряд. К. Квітка. Київ, 1917. Ч. I, II. С. 187.
  52. **Ой ти бабо.** Лисенко М. *Збірка народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих для шкіл народних.* Київ : Музична Україна, 1994. С. 5.
  53. **Валю, валю колачики.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 8.

54. **Лічилка.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв / збрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 54.*
55. **Бабрунечко ряба.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 77.*
56. **Ой на горі льон.** *Українське дошкілля: пісні, ігри, танці, вірші й загадки для дітей дошкільного віку. Київ : Музична Україна, 1991. С. 41.*
57. **Мати доню колихала.** *Гайворонський М. Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1993. С. 59.*
58. **Бом-бім.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 52.*
59. **Сімейка.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 44.*
60. **Сидить баба.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 2. С. 38.*
61. **Не йди, не йди, дощику.** *Пісні Тернопільщини: календарно-обрядова та родинно-побутова лірика: пісенник. Київ : Музична Україна. 1989. Вип. 1. С. 277.*
62. **Кіт, кіт баламут.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 215.*
63. **Коляд-колядниця.** *Колесса Ф. Шкільний співаник. Київ : Музична Україна, 1991. С. 31.*
64. **Дрібушечки.** *Котилася торба: українські дитячі ігри / упоряд. В. Бойко. Київ : Веселка, 1990. С. 13.*
65. **Два ведмеді.** *Пісні Буковини: пісенник / записи та упоряд. А.Ф. Яківчука. Київ : Музична Україна, 1990. С. 57.*
66. **Мирова.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв / збрала К.Д. Петричко. Мукачево, 1996. С. 62.*
67. **Вирнула жабка.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 88.*

68. **Ой, мій чоловік.** *Народні мелодії з голосу Лесі Українки / запис. і упоряд. К. Квітка. Київ, 1917. Ч. I, II. С. 195.*
69. **Коляда, коляда.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 2. С. 23.*
70. **Вийди, вийди, сонечко.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 54.*
71. **Де ж ти, кицю, ходила.** *Гайворонський М. Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1993. С. 11.*
72. **Гаю, гаю.** *Дитячий фольклор: коліскові пісні та забавлянки / упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 170.*
73. **Сорока-ворона.** *Українська пісня на уроках сольфеджіо / упоряд. Н. Савчук, Л. Матійце. Львів, 1995. С. 3.*
74. **Не йди, не йди, дощину.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 39.*
75. **Щедрик-ведрик.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 2. С. 53.*
76. **Козо, козо, вилий воду.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 62.*
77. **Я маленька дівонька.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 46.*
78. **Я маленький хлопчик.** *Фольклорна веселка: Українські народні пісні для дітей: пісенник / упоряд. К.М. Луганська. Київ : Музична Україна, 1989. Вип. 1. С. 48.*
79. **Прилинули голуби.** *Ходить сонко по вулиці: Українські народні коліскові пісні: пісенник / упоряд. О. Шевчук. Київ : Музична Україна, 1988. С. 19.*
80. **Дощик, дощик, перестань.** *Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 53.*

81. **Ой чук, чук.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки /* упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 364.
82. **Три кулики.** *Український дитячий фольклор /* упоряд. В.Г. Бойко. Київ : Вид-во АН України, 1962. С. 217.
83. **Печу, печу хлібчик.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки /* упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 334.
84. **Одна ножка дубоче.** *Дитячий фольклор: колискові пісні та забавлянки /* упоряд., прим. Г.В. Довженок, запис нотн. матеріалу К.М. Луганської. Київ : Наукова думка, 1984. С. 325.
85. **Туй трава.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 53.
86. **Іди, іди, дощику.** *Дитячі пісні та речитативи /* упоряд. Г.В. Довженок, К.М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. С. 45.
87. **Нема в саду соловейка.** *Український дитячий фольклор /* упоряд. В.Г. Бойко. Київ : Вид-во АН України, 1962. С. 196.
88. **Гойда, гойда, гойдашечки.** *Український дитячий фольклор /* упоряд. В.Г. Бойко. Київ : Вид-во АН України, 1962. С. 210.
89. **Горобець.** *Моя Україна: українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіано М. Кравців-Барабаш.* Торонто, 1979. Кн. I. С. 5.
90. **А в голуба.** *Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич /* упоряд. С.В. Мишанич, М.В. Мишанич. Київ : Наукова думка, 1982. С. 321.
91. **Комар.** Колесса Ф. *Шкільний співаник.* Київ : Музична Україна, 1991. С. 58.
92. **Мосток.** *Котик: збірка дитячих пісень, ігор, забавлянок, колискових, колядок, небилиць, загадок, прислів'їв /* зібрала К.Д. Петричко. Мукачєво, 1996. С. 60.
93. **Пісня лемків.** *Моя Україна: українські пісні для малих дітей в обробці на фортепіано М. Кравців-Барабаш.* Торонто, 1979. Кн. III. С. 18.

Електронне навчально-методичне видання

Тетяна Медвідь

**СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ
МАЖОРНОГО ТА МІНОРНОГО ЗВУКОРЯДІВ
ЗА ВІДНОСНИМ МЕТОДОМ СОЛЬМІЗАЦІЇ**

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Ольга Лужецька

Коректор

Ірина Артимко

Комп'ютерний набір нот

Дзвенислава Василик

Здано до набору 22.06.2023 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 5,000. Зам. 53.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140
від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 31.